

Izvorni znanstveni rad
UDK: 272-789.2(497.584Dubrovnik)(091)“17“
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mjrl3u7k39>
Primljeno: 21.05.2020.
Prihvaćeno: 8.7.2020.

DUBROVAČKI BENEDIKTINCI U RANOM 18. STOLJEĆU I NOVI PRAVILNIK MLJETSKE KONGREGACIJE*

RELJA SEFEROVIĆ

SAŽETAK: Iako je Mljetska kongregacija benediktinskog reda odoljela velikom potresu 1667. bez težih gubitaka, a njezini su članovi i dalje imali zapažene uloge u duhovnom životu Dubrovnik i svakodnevici dubrovačke Crkve, zbog premalog broja redovnika i državne i crkvene vlasti planirale su njezino ukidanje. Kao odgovor na te pokušaje generalni kapitul Kongregacije je 1709. usvojio novi pravilnik s potanko razrađenim odredbama o održavanju izbora unutar Kongregacije. Time se htjelo naglasiti čvrstu unutrašnju strukturu Kongregacije, koja je stegom i tradicijom prkosila vanjskim izazovima. Uz dopune ovom pravilniku prihvaćene 1741, pojednostavnjujući izborni postupak, smanjujući odgovornost predsjednika u korist drugih čelnika Kongregacije i baveći se važnim pitanjima poput školovanja novaka i svakodnevnog života redovnika, Kongregacija je stekla svoj konačni pravni okvir koji je zadržala do gašenja 1808. godine.

Ključne riječi: Dubrovnik, benediktinci, Mljetska kongregacija, pravilnik, izbori, 18. stoljeće

Key words: Dubrovnik, Benedictines, Mljet Congregation, constitution, elections, 18th century

* Ovaj rad je sufinancirala HRZZ u okviru projekta INTRADA, IP-2018-01-5527.

Tradicijom protiv propasti

Sudeći samo po zapisima sa sjednica Vijeća umoljenih u godinama nakon velikog potresa 1667, Mljetska kongregacija benediktinskog reda nije pretrpjela veću štetu u najgoroj prirodnoj katastrofi koja je pogodila Dubrovačku Republiku.¹ Dok su ostale sačuvane desetine molbi za pomoć i obnovu stradalih samostana diljem državnog teritorija koje su vlastima stizale iz Dubrovačkih provincija sv. Dominika i sv. Frana,² skromni i samozatajni benediktinci kao da nisu ni htjeli uznemirivati vlastodršce u naporu da što prije obnove zamrli duhovni život.

Sve je ostalo po starom: benediktinski opati redovito su sudjelovali u procesijama u čast sv. Vlaha³ i u svečanim prigodnim molitvama na pogrebima knezova ili nadbiskupa,⁴ pojedini ugledni oci među njima na posebnu molbu Senata propovijedali su i služili svete mise u katedrali,⁵ a opatija sv. Jakova u Višnjici kao središnji samostan Mljetske kongregacije ostala je i dalje važan rezidencijalni objekt u državi općenito. Ondje je stolovao opat i dugogodišnji

¹ Oslanjajući se na klasičnu dubrovačku historiografiju i crkvene izvore, Ivan Ostojić također je ustvrdio da je "veliki potres 1667. ostavio gotovo netaknute sve tri opatije Mljetske kongregacije, oštetio je jedino priorat Sv. Andrije" (Ivan Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani na području Dubrovačke nadbiskupije.«, u: *Dubrovački benediktinci: zbornik radova*, ur. Želimir Puljić i Marijan Sivrić. Dubrovnik: Dubrovačka biskupija, 2010: 135).

² Relja Seferović, »Crkva iza Dvora. Kroz povijest dubrovačke Crkve u pratnji Serafina Marije Cerve.«, u: Serafin Marija Cerva, *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, prir. Relja Seferović. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012: 189-194, 200-201.

³ Nella Lonza, *Kazalište vlasti. Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009: 432.

⁴ Dubrovački nadbiskup Angelo Franchi 14. ožujka 1732. potvrdio je mišljenje koje su godinu i po ranije, 10. studenog 1730, izdali svećenici Frano Lečić kao voditelj protokola (*caeremoniarum magister*), Kristofor Ferri, Ruško Pervan i Petar Rosani, koje glasi da su opati i predsjednici Mljetske kongregacije benediktinskog reda u pogrebnim svečanostima koje se službeno organiziraju na zadnjem ispraćaju nadbiskupa ili kneza oslobođeni od svih obveza nakon što otpjevaju svečanu misu za mrtve pored odra i podijele odrješenje (*Diversa Curiae Archiepiscopalis*, serija 1, sv. 15, f. 180, Arhiv Dubrovačke biskupije).

⁵ Marin Caroli, generalni vikar tijekom sedisvakancije dubrovačke nadbiskupije, dopustio je 10. studenog 1696. benediktincu Alfonsu Ghetaldiju kao stonskom biskupu da 12. studenog iste godine služi misu i propovijeda u katedrali, na posebnu molbu Senata (*Diversa Curiae Archiepiscopalis*, sv. 9, f. 127). Miljenik dubrovačkih vlasti bio je i Ludovico Moreno iz lokrumske opatije sv. Marije, koji je četiri puta propovijedao u katedrali tijekom adventskih i korizmenih ciklusa 1709, 1711, 1714. i 1718. godine. Vidi: Relja Seferović, »Adventski i korizmeni propovjednici u dubrovačkoj katedrali u 18. stoljeću.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 46 (2008): 117.

predsjednik Kongregacije, Alfons Bazilije Šimunov Ghetaldi, i nakon što ga je nadbiskup Placido Scoppa potvrdio kao stonskog biskupa 8. lipnja 1694. U tom dokumentu Scoppa je naglasio da je odluku donio prije sazivanja kapitula Mljetske kongregacije, što je bitno jer je Ghetaldiju tim imenovanjem završio mandat predsjednika Kongregacije,⁶ a po pravilniku benediktinaca morao se odreći svoje vlasti pred kapitulom.⁷ Biskup Ghetaldi je u Sv. Jakovu kasnije podjeljivao ukaze, imenovavši primjerice Nikolu Plehovića stonskim arhiđakonom 10. ožujka 1702.⁸

Opatija je ostala uobičajeno mjesto za svečani doček i banket povodom dolaska novih nadbiskupa u Dubrovnik,⁹ a za potrebe dubrovačke katedrale Senat je kanio posuditi i očuvane male orgulje iz opatijske crkve, koje je potres pošteditio. Zabilježeno je da je “22. studenog 1712. Senat ovlastio Malo vijeće da od predsjednika Mljetske benediktinske kongregacije zatraži orgulje koje se nalaze u benediktinskoj crkvi sv. Jakova na Višnjici kako bi ih se zasad postavilo u našu katedralu, istodobno određivši kao kompenzaciju da se benediktincima predaju male orgulje iz franjevačkog samostana”, od čega se kasnije odustalo.¹⁰

Važna uloga benediktinaca u javnom životu Grada zahtijevala je i odgovarajuće održavanje opatija i njihovih crkava.¹¹ Malo vijeće Dubrovačke Republike

⁶ Alfons Ghetaldi bio je predsjednik Mljetske kongregacije od 1682. do 1694. (I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 185).

⁷ *Diversa Curiae Archiepiscopalis* sv. 9, f. 68-69. Ovaj ugledni filozof, teolog i crkveni pravnik koji je studirao u Perugi i Palermu ostao je stonski biskup do smrti u listopadu 1702, kad je pokopan “među svojima u crkvi Sv. Jakova”, kako ističe Daniele Farlati, *Illyricum Sacrum*, VI. Venetiis: apud Sebastianum Coleti, 1800: 360. Njegov suvremeni životopis nudi Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 6. *Odabrane biografije (Pi-Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015: 21.

⁸ *Diversa Curiae Archiepiscopalis* sv. 12, bez oznake broja folija.

⁹ O tome kao staroj tradiciji govori povjesničar Serafin Marija Cerva, *Prolegomena za Svetu dubrovačku metropoliju*, prir. Relja Seferović. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012: 546; vidi također N. Lonza, *Kazalište vlasti*: 135-141, s iscrpnim opisom.

¹⁰ Miho Demović, »Orgulje katedrale kroz vjekove.«, u: *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, ur. Katarina Horvat-Levaj. Dubrovnik-Zagreb: Gradska župa Gospe Velike i Institut za povijest umjetnosti, 2014: 365-366.

¹¹ Zabilježeno je da je “kulturno-povijesno značenje [samostana Sv. Jakova] u okviru Mljetske kongregacije uvjetovalo, za razliku od Lokruma, i brzu baroknu obnovu. Tada su unutrašnjost i vanjština ne samo izmijenjene u duhu novog vremena, već je povećan i njegov tlocrtno-volumni gabarit”. Vidi: Katarina Horvat-Levaj, »Benediktinski samostan Sv. Jakova u Dubrovniku.« *Peristil* 42/43 (1999): 5.

potvrdilo je 5. kolovoza 1704. ugovor koji je godinu dana ranije predsjednik Mljetske kongregacije i opat Sv. Jakova Bernard Marinov Sorgo sklopio s uglednim mletačkim kiparom Francescom Cabiancom radi podizanja mramornog glavnog oltara crkve, koji se nažalost nije sačuvao.¹² Istovremeno je osvježen i opatijska crkva na Mljetu, koja je tijekom 18. stoljeća “opremljena oltarima i slikanim retablama”, s palom sv. Benedikta iz 1706. godine pripisanom dubrovačkom slikaru Petru Matteiju i “oltarnom slikom neznanog majstora s prikazom Uznesenja Blažene Djevice Marije”.¹³

Benediktinski opati oslanjali su se na potporu i razumijevanje države ne samo u materijalnoj obnovi svojih najpoznatijih crkava nego i štiteći prava pred nadbiskupima. Bernard Marinov Sorgo je 23. i 24. ožujka 1702. u svojstvu opata Sv. Jakova u Višnjici i predsjednika Mljetske kongregacije sv. Benedikta, kojoj je pripadao i Samostan sv. Marije na Mljetu, istupio u Nadbiskupskom dvoru protiv nadbiskupa Tommasa Antonija Scottija nakon njegove vizitacije na Mljetu, kad je nadbiskup poželio izvršiti neke promjene s ciljem poboljšanja stanja tamošnjih župnih crkava. Bojeći se da bi time bila narušena prava cijele Mljetske kongregacije i osobito opatije sv. Marije, Sorgo je upozorio nadbiskupa da sve župne crkve na Mljetu pripadaju toj opatiji, pa je odbio njegove ukaze s vizitacije koji bi se odnosili na župne crkve na otoku, tvrdeći da su ništavni i navodeći da će se žaliti Svetoj Stolici radi zaštite svojih prava kao predsjednika Kongregacije i prava Mljetske kongregacije u cijelosti.

Opat Sorgo ujedno je nadbiskupu uskratio pravo da ulazi u te župne crkve na Mljetu sa svojim podignutim križem, ocijenivši da tim postupkom ugrožava imunitet Kongregacije i simbolično podlaže benediktince svojoj vlasti, od koje su oni bili izuzeti.¹⁴ Sorgo je u vezi s tim posebno istaknuo da nijedan nadbiskupov prethodnik nije ušao s podignutim nadbiskupskim križem u benediktinske crkve na području Dubrovačke Republike, nego su dolazeći do crkve sv. Jakova ostavljali križ pred njenim vratima i zatim ulazili u crkvu bez

¹² Kruno Prijatelj, »Cabiancin oltar u crkvi sv. Jakova na Višnjici u Dubrovniku.« *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 12/13 (1988-1989): 247-249.

¹³ Tanja Trška Miklošić, »Obnove crkve Sv. Marije na otoku Mljetu u 17. i 18. stoljeću.« *Prostor* 19 (2011): 317-318.

¹⁴ Papa Klement VIII. podvrgao je 1604. godine Mljetsku kongregaciju jurisdikciji dubrovačkog nadbiskupa i tako je ostalo sve do 1641. unatoč nezadovoljstvu benediktinaca (I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 134).

njega, ne prigovarajući zbog toga,¹⁵ jer su benediktinci bili zaštićeni posebnom povlasticom koju je Mljetskoj kongregaciji potvrdio papa Aleksandar VII.¹⁶ Nadbiskupu je u ime opata Sorga službeni prosvjed pismeno uputio državni tajnik Vice Petrović.

Opat Bernard Sorgo tako je pred nadbiskupom Scottijem zaštitio prava Mljetske kongregacije, a dodatno ih je afirmirao 10. svibnja 1703. šaljući nadbiskupu benediktinca Petra Polu iz Dubrovnika koji je zaređen za prezbitera (*in praesbyteratum ordine constitutum*). Zamolio je Scottija da mladom svećeniku dodijeli status ispovjednika u svim crkvama pod upravom nadbiskupa i povjeri mu mjesto dušebrižnika u crkvi sv. Nikole u Okuklju na Mljetu koja je bila podložna benediktincima. Opat je formalno pozvao nadbiskupa da ispita kandidata i imenuje ga na predloženo mjesto ako ovaj zadovolji. Scotti je prihvatio molbu i dopustio imenovanje.¹⁷

Pored manjih nesuglasica s nadbiskupom, Kongregaciju su opterećivale dvije velike teškoće, koje su polako vodile njenom neumitnom gašenju: sve manji broj redovnika i financijske neprilike. Zbog činjenice da malobrojni benediktinci nisu tada više zapravo ni očekivali da bi mogli napučiti četiri glavna samostana koja su od prve polovice 16. stoljeća odlukom pape Klementa VII. povezana u Mljetsku kongregaciju (opatiju sv. Jakova u Višnjici, opatiju sv. Mihovila u Pakljenoj na Šipanu, opatiju sv. Marije na Mljetu i priorat sv.

¹⁵ Isti povod izazvao je veliki sukob između nadbiskupa Andree de Robertisa i Dubrovačke kongregacije sv. Dominika desetak godina kasnije. Kad je nadbiskup prilikom vizitacije ujesen 1709. pokušao ući u crkvu sv. Dominika s vlastitim križem, dominikanci mu to nisu dopustili i zaustavili su nositelja križa na ulazu u crkvu, tvrdeći da je povrijedio drevni običaj, čak i papinsku zabranu da se njihovoj crkvi pristupa na takav način. Nadbiskup je odgovorio izopćenjem crkve sv. Dominika i redovnika. Vlasti Republike s mukom su riješile cijeli spor pred Sv. Stolicom, pa je Robertis napustio Dubrovnik u ljeto 1712. (Relja Seferović, »Crkva iza Dvora«: 26-34.)

¹⁶ *Diversa Curiae Archiepiscopalis*, sv. 12, f. 12r-13v, 16r-19r. Na sličnu slobodu u odnosima s nadbiskupom pozivao se kasnije i lokrumski Samostan sv. Marije, iako nije pripadao Mljetskoj kongregaciji. Učeni benediktinac, višestruki katedralni propovjednik i državni teolog, član lokrumskog samostana Lodovico Moreno u raspravi o pravima lokrumskog opata da propovijeda u dubrovačkoj katedrali 11. travnja 1717. pitao se: "Tko ne zna da su samostani Montekasinske kongregacije Sv. Justine u Padovi [kojoj je pripadao i lokrumski samostan] posve slobodni i izuzeti, jednom riječi, od svake jurisdikcije papinskih poslanika, nadbiskupa i biskupa?", pozivajući se pritom na bulu koju je još 23. veljače 1434. Kongregaciji podijelio papa Eugen IV. Vidi: Relja Seferović, »Dubrovački teolozi u židovskoj zajednici u prvoj polovici 18. stoljeća.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 44 (2006): 145.

¹⁷ *Diversa Curiae Archiepiscopalis*, sv. 12, f. 84r.

Andrije na istoimenom otoku),¹⁸ samo posredne vijesti govore o opsegu stradanja u potresu. Dok se u središnjem samostanu Kongregacije u Sv. Jakovu i u Samostanu sv. Marije na Mljetu još i brinulo o obnovi, Stjepan Gradić u pismu Senatu iz Rima desetak godina nakon katastrofe ponavlja vijesti primljene iz Dubrovnika i ističe da “od četvrtoga samostana, Sv. Andrije na Pučini, nakon potresa ne ostade ni samostana ni crkve”,¹⁹ dok je Samostan sv. Mihovila na Šipanu nakon neredovitog zadržavanja otaca benediktinaca konačno napušten 1741. godine, kad su “opat i monasi dobili dozvolu iz Rimske kurije da se iz ovoga samostana, koji je već bio u ruševnom stanju zbog starosti i potresa, mogu definitivno preseliti u višnjičku opatiju”.²⁰

Razumljivo je da je zbog opće krize bilo teško očekivati veliku državnu pomoć na udaljenim otocima i dopremu potrebnog materijala, ali glavni razlog propadanja opatija bio je premali broj redovnika. Dok je franjevac koji su potražili privremeno utočište nakon velikog potresa u središnjem samostanu Dubrovačke provincije sv. Frana - Samostanu Male braće unutar zidina - u jednom trenutku bilo čak osamdeset,²¹ tijekom istrage pred nadbiskupskim sudom zbog nekih unutarnjih prijepora među benediktincima u proljeće 1686. zabilježeno je da je u opatiji sv. Jakova u Višnjici u to vrijeme “obično” živjelo četiri do pet redovnika, na Mljetu tri do četiri redovnika, a na Šipanu “u zadnje četiri godine nije bilo ni opata ni redovnika, osim jednog brata laika”.²² Desetak godina kasnije, u veljači 1695, malobrojnost benediktinskih redovnika na području Dubrovačke Republike bila je jak argument rektoru dubrovačkog Kolegija Družbe Isusove Rafaelu Tudisiju²³ u sukobu s benediktincima oko razgraničenja posjeda

¹⁸ Klement VII. utemeljio je benediktinsku Kongregaciju na zahtjev Senata Dubrovačke Republike 1528. godine, u vrijeme nadbiskupa Filipa Trivulzija, kako je istaknuo Serafino Razzi (*Povijest Dubrovnika*, prir. Stjepan Krasić. Dubrovnik: Matica hrvatska - ogranak Dubrovnik, 2011: 100), a prenio Daniele Farlati, *Illyricum sacrum*, VI: 221.

¹⁹ T. Trška Miklošić, »Obnove crkve Sv. Marije na otoku Mljetu u 17. i 18. stoljeću.«: 314.

²⁰ I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 150. To posredno potvrđuju kasnije dopune pravilniku Mljetske kongregacije iz 1741, gdje u 17. točki stoji da će “za dolično održavanje samostana Sv. Jakova kao sjedišta Kongregacije služiti i prihodi iz samostana na Šipanu u kojemu se ne boravi, jer nije više prikladan za stanovanje” (*in cui non si risiede per non esser capace d’abitare*). Vidi: *Diversa Notariae*, ser. 26, sv. 142, a tergo, f. 61r, Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD).

²¹ R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 189.

²² *Diversa Curiae Archiepiscopalis*, sv. 5, f. 5r.

²³ Sažeti životopis Rada Vlahova Tudisija (1645-1732) donosi Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 6. Odabrane biografije (Pi-Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015: 245-246.

između buduće crkve sv. Ignacija i kuće koju su benediktinci htjeli koristiti kao svoj hospicij.²⁴ Pozivajući se na svjedoke i na gradsku tradiciju, Tudisi je pred nadbiskupom Placidom Scoppom i njegovim opunomoćenikom, katedralnim sakristanom Marinom Carolijem, izjavio da “nije poznato da su benediktinci ranije imali hospicij ili crkvu u gradu Dubrovniku, pa ni onda dok su bili brojniji, a kamoli sad kad su svedeni samo na osmoricu redovnika, podijeljenih u tri samostana u isto toliko opatija”.²⁵ Provevši istragu, Caroli je u spisu koji je sastavio tajnik Ivan Bulić izvijestio nadbiskupa da je to “poznato cijelome gradu” te je priložio i potvrdnu izjavu koju je pod prisegom tim povodom dao kanonik Andrija Resti, dubrovački svećenik poodmakle dobi.

Premali broj redovnika predstavljao je nerješivu teškoću i lokrumskoj opatiji sv. Marije, koja je bila izvan Mljetske kongregacije. U pismu generalnom prokuratoru benediktinskog reda u Rimu 8. travnja 1706. knez i Malo vijeće Dubrovačke Republike upozorili su da je u Samostanu sv. Marije na Lokrumu tada ostao samo jedan redovnik, koji evidentno nije mogao vršiti sve potrebne dužnosti u samostanu. Zato su zamolili prokuratora da pošalje opata i još redovnika s Apeninskog poluotoka, sukladno prihodima samostana.²⁶

Malobrojnost redovnika pratile su financijske teškoće, pa i u slučaju opatije sv. Marije na Mljetu, koja je imala najbolje prirodne uvjete za opstanak. Zahvaljujući prihodima od sječe šuma, ribarstva i stočarstva, osobito 40-ih godina 17. stoljeća tijekom uprave opata i predsjednika Kongregacije Jeronima Giorgija, mljetski samostan je “ne samo ostvarivao znatne prihode, nego i pomagao onima siromašnijima unutar Kongregacije”.²⁷ Početkom 18. stoljeća Kongregacija je zaključila da “treba prodati sve krave jer zbog njih napadaju

²⁴ Po tvrdnjama Ljetopisa dubrovačkog Kolegija Družbe Isusove, benediktinci su od 1688. do 1693. ozbiljno razmišljali o izgradnji svoga hospicija s kapelicom u neposrednoj blizini dubrovačkog Kolegija, ali od toga su konačno odustali nakon intervencije uprave isusovačkog reda u Rimu i prijetnje da će iznijeti slučaj pred papinskom Svetom kongregacijom za biskupe i redovnike. Vidi: »Ljetopis dubrovačkoga kolegija. *Chronicon Collegii Ragusini 1559-1764.*«, prir. Miroslav Vanino, u: *Fontes et studia. Vrela i prinosi. Zbornik za povijest Isusovačkog reda u hrvatskim krajevima.* Sarajevo: Nova tiskara, 1937: 40-41.

²⁵ *Diversa Curiae Archiepiscopalis*, sv. 9, f. 90-92. Tudisi je ipak zanemario činjenice da je šipanski samostan posjedovao kuću u Dubrovniku te “kućicu i nešto zemalja na Pločama” (I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 150), dok je lokrumski opatija sv. Marije također bila vlasnik “male kućice u gradu, u koju se sklanjaju redovnici kad su prisiljeni boraviti u Dubrovniku” (Josip Lučić, *Dubrovačko povijesno iverje.* Dubrovnik: Matica hrvatska, 1997: 156).

²⁶ *Lettere e Commissioni di Ponente* (dalje: *Lettere di Ponente*), serija 27.6, sv. 43, f. 176r, DAD.

²⁷ T. Trška Miklošić, »Obnove crkve Sv. Marije na otoku Mljetu u 17. i 18. stoljeću.«: 314.

samostan na oružanim barkama, a zaradom od prodaje treba platiti dug samostana”.²⁸ Nažalost, na sastanku kapitula Mljetske kongregacije održanom 30. lipnja 1711. istaknuto je da je samostan “opterećen dugovima zbog niskih prihoda, što izaziva teškoće redovnicima koji žive u onoj samoći zbog oskudice živeža”, pa je određeno da se “unaprijed iskoristi sva zarada od prodaje šume, čuvajući samo korist od izlova srdela. Ne treba davati ništa drugo nego samo ovo, tako da redovnici mogu opstati u onoj samoći na nešto lakši način.”²⁹

Osim životnih potreba, još veći novčani problem bila je otplata duga Kongregacije Sv. Stolici, i to na temelju preuzetih obveza iz vremena osnutka Kongregacije. Najviše iz tog razloga predsjednik Kongregacije Bernard Sorgo boravio je u Rimu pri Sv. Kalistu 1711. i 1712. Nađeno je sporazumno rješenje uz pomoć Senata i kardinala Carla Barberinija, zaštitnika Republike,³⁰ pa su rizničar Sv. kardinalskog kolegija Filippo Antonio Gualterio i tajnik istog kolegija Domenico Rivera dali priznanice opatu Sorgu u svibnju 1712, dok je tajnik Apostolske kamere Astolfo Galloppi potvrdio primitak zaostalih sredstava 4. lipnja 1712. Dio dugovanja Mljetske kongregacije je oprošten “zbog brojnih i

²⁸ Može se pretpostaviti da se nije radilo o dubrovačkim podanicima (jer bi protiv njih odmah istupile vlasti Republike), nego o mletačkim podanicima s Korčule. Problem je ostao, iako su posebne zabrane sječe šume na otoku koje su kriomice vršili stranci, “bilo u državnoj šumi, bilo u onoj otaca redovnika Sv. Benedikta”, uvrštene i u knjigu Raznih odredaba Mljetske kancelarije za razdoblje od 1767. do 1774. godine (*Mljetski statut*, prir. Ante Marinović i Ivo Veselić. Split: Književni krug, Dubrovnik: Zavičajni klub “Mljet”, 2002: 197). Unatoč tome, desetljećima kasnije, 1790, mljetski opat Mavro Krivelja uzalud se borio protiv nezakonite sječe samostanske šume koju su u sporazumu s pojedinim redovnicima vršili stanovnici Babinog Polja (O tome više Relja Seferović, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 50 (2012): 136.

²⁹ Umetnuto na kraju spisa *Costituzioni della nostra Congregatione Melitense*, rukopis br. 1671, str. 25, Knjižnica samostana Male braće u Dubrovniku. Problem se tijekom vremena samo pogoršavao, pa je dubrovački agent u Rimu Benedetto Veterani u pismu knezu i Malom vijeću 3. srpnja 1757. prenio prijedlog Svete Kongregacije biskupa i redovnika da “svi redovnici iz Mljetske kongregacije žive neko vrijeme zajedno u Samostanu sv. Jakova, budući da nitko ne želi boraviti na Mljetu gdje nedostaje sve potrebno” (*Diplomata et Acta*, 18. stoljeće, serija 76, sv. 7, dokument br. 919, DAD).

³⁰ Prema sporazumu s kardinalom, ujesen 1711. pozajmljeno je 150 dukata radi isplate dugova Kongregacije i namire obveza koje su dospijevale svakih 15 godina (*per l'aggiustamento dei Quindenii*). Vidi: *Diplomata et Acta*, 18. stoljeće, sv. 7, dokument br. 949. O kasnijim teškoćama s plaćanjem iste obveze govori opomena kardinala Giovannija Francesca Albanija, tajnika Svetog kolegija kardinala, koji je u pismu iz Rima 23. svibnja 1755. opomenu vlasti Dubrovačke Republike da su tadašnji dugovi Mljetske kongregacije Svetom kolegiju kardinala u rimskoj valuti iznosili 183 škude i 77 i po novčića (*Diplomata et Acta*, 18. stoljeće, sv. 7, dokument br. 891), što je bio iznos približno jednak dugu koji je uz pomoć dubrovačkih vlasti i razumijevanje visokih krugova u Rimu namirio opat Sorgo 40 godina ranije.

to vrlo teških i osobitih nedaća kojima je navedena Kongregacija trenutno pogođena”.³¹

Želeći se pobrinuti za oporavak Kongregacije ili barem odložiti njezinu nemitnu propast do dostojanstvenog rješenja u obliku spajanja s Kongregacijom sv. Justine u Padovi, odnosno s Kongregacijom Monte Cassino, čime bi se zaštitio kontinuitet benediktinaca kao najranijeg zapadnog crkvenog reda na dubrovačkom području,³² malobrojni dubrovački redovnici najviše su nastojali održati staru tradiciju. Ona se prvenstveno njegovala kroz vanjske manifestacije i aktivno sudjelovanje u duhovnom životu Dubrovnika i dubrovačke Crkve, ali su se trudili očuvati i njezin unutarnji, formalni oblik. O tome govore zaključci usvojeni na općoj skupštini ili kapitolu Mljetske kongregacije iz ranog 18. stoljeća.

Novi pravilnik Mljetske kongregacije

U Samostanu sv. Jakova 20. travnja 1709. na nalog opata Bernarda Marina Sorga, tadašnjeg predsjednika Mljetske kongregacije, sazvan je generalni kapitul benediktinaca s ciljem usvajanja novog pravilnika Kongregacije. Dokument pod jednostavnim naslovom *Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, “Pravilnik naše Mljetske kongregacije”, cjelovito je sačuvan u prijepisu koji se danas nalazi u knjižnici Samostana Male braće u Dubrovniku.³³ Rukopis obuhvaća 21 stranicu velikog formata, s paginacijom koja teče kontinuirano. Listovi su mjestimice otkinutih rubova, što se dogodilo prilikom uvezivanja u kartonske korice. Osim uvodnog pasusa na latinskom jeziku, cijeli je tekst napisan na talijanskom, a podijeljen je u 48 zasebnih članaka.

³¹ ... *ob plures et quidem gravissimas atque peculiare causas quibus dicta Congregatio de praesenti gravata reperitur (Diversa Notariae, sv. 142, a tergo, f. 10v)*. Na zahtjev kneza i Malog vijeća ovi su spisi zabilježeni 23. siječnja 1713. godine (*Diversa Notariae, sv. 142, f. 9r-11r*).

³² Po zapažanju Josipa Lučića, “dubrovački benediktinski samostani, među njima i lokrumski, pokazali su najviše životne snage od svih hrvatskih benediktinskih samostana, na raznim poljima kulturne djelatnosti” (J. Lučić, *Dubrovačko povijesno iverje*: 165). Slično i I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 114, 136, s popisom najpoznatijih stvaralaca ove vrste među dubrovačkim benediktincima.

³³ Rukopis je naveden i u starijem katalogu fra Inocenta Čulića pod rednim brojem 939, pri čemu je netočno datiran u 1729. umjesto u 1709. godinu (*Biblioteca di fra Innocenzo Ciulich nella libreria de' reverenti padri Francescani di Ragusa*, ur. Ivan August Kaznačić. Zara: della Tipografia Governiale, 1860: 189).

Dokument je datiran po devetoj godini pontifikata pape Klementa XI, a ističe se da su u njemu usvojene odredbe koje je naknadno potvrdio i odobrio Prečasni otac predsjednik Kongregacije i apostolski vizitator Bernard Sargo, i to po pravu koje mu je dodijelio papa Klement XI. u breveu *Inter multiplices*, izdanom u Rimu pri Sv. Petru 20. ožujka 1706. U uvodu se također poziva na papinsku bulu *Regularis observantia* koju je podijelio Klement VII. u vrijeme osnutka Kongregacije, s obvezom održavanja generalnog kapitula kao opće skupštine Kongregacije kojoj su bili dužni nazočiti svi redovnici (ukoliko ih posebne okolnosti ne bi u tome spriječile) te održavanja sastanaka užih zastupničkih tijela Kongregacije, definatorija³⁴ i zasebnoga vijeća (*dieta*). U ovom dokumentu traži se uporište za cijeli niz odluka, kao i u tadašnjim konstitucijama benediktinskog reda, ali se ne spominju izrijeком pravilnici drugih benediktinskih kongregacija. Naglašeno je da su ove odredbe donesene samo privremeno, “sve dok se s pomoću Božjom naša Kongregacija ne ujedini s Montekasinskom kongregacijom, ili dok Sveta Stolica ne odobri i potvrdi naš širi i potpuniji pravilnik, koji će u svoje vrijeme sastaviti oni koji za to budu određeni”.³⁵ Drugim riječima, sami oci benediktinci imali su razumijevanja za poteze dubrovačke vlade koja je još otprije ozbiljno razmišljala o gašenju ove Kongregacije,³⁶ ili su pak vidjeli najbolje jamstvo za svoj opstanak u Dubrovniku kroz spajanje s talijanskim zajednicama.

Od 48 članaka, koliko je imao ovaj novi pravilnik Mljetske kongregacije, većina je bila posvećena izbornim pitanjima. Kako je u uvodu naglašeno, “budući da moramo nastaviti, koliko bude moguće, uz što više mira i točnosti u budućnosti održavati izbore u našim generalnim kapitulima, definatorijima i vijećima (*dieta*) ne odstupajući od bule blažene uspomene Klementa VII.

³⁴ Definatorij je tijelo koje čine definatori, devetorica starješina izabranih u vrijeme zasjedanja kapitula, s ovlastima prilikom održavanja kapitula kod izbora drugih starješina ili kod donošenja odredaba vezanih uz redovničku stegu (*Glossarium mediae et infimae latinitatis conditum a Carolo du Fresne domino du Cange*, sv. 1. Niort: L. Favre, 1883: 42), odnosno redovničko starješinsko vijeće pojedine pokrajine ili cijeloga reda (Jeronim Šetka, *Hrvatska kršćanska terminologija. Drugi dio: hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla*. Makarska: Franjevačka visoka bogoslovija, 1964: 39).

³⁵ *Da usarsi per sola provisione, finche coll'aiuto di Dio o succeda l'unione della Congregatione nostra colla Congregatione Cassinense, o veramente s'approvino e confermino dalla Santa Sede le nostre più diffuse e universali costituzioni, che saranno a suo tempo formate da quelli che da noi saranno a tal formazione deputati* (*Costituzioni della nostra Congregatione Melitense*, str. 2).

³⁶ Sudeći po pismu kneza i Malog vijeća svećeniku Antoniju Diodatiju u Rim 29. srpnja 1633. godine, još 30-ih godina 17. st. razmišljali su o ukidanju benediktinskog samostana na Lokrumu, kao i cijele Mljetske kongregacije (*Lettere di Ponente*, sv. 16, f. 15v).

Regularis observantia, koja je sastavljena i dodijeljena našoj Kongregaciji na zahtjev Prečasnog definatorija, radi čuvanja dobrog reda u našoj upravi i službama činilo nam se neophodnim niže navedenim odredbama dijelom obnoviti stari, a dijelom napisati novi pravilnik.”³⁷

Nakon što su u prvom članku³⁸ poništene sve ranije odredbe koje su bile na snazi, iduća tri članka posvećena su općim pitanjima od važnosti za održavanje kapitula. Odlučeno je da se generalni kapitul mora sazivati svake tri godine, a vijeće (*dieta*) svake godine.³⁹ Ova odredba o sazivanju generalnog kapitula svake tri godine bila je istovjetna s dodatkom Pravilu sv. Benedikta za Kongregaciju Monte Vergine iz okolice Napulja,⁴⁰ koji je 8. ožujka 1599. odobrio papa Klement VIII, a zatim potvrdio i Benedikt XIV.⁴¹ Određeno je, nadalje, da se kapitul održava u onom samostanu u kojem bude boravio predsjednik Kongregacije. Morao se sazivati u subotu uoči treće nedjelje nakon Uskrsa, osim ako zbog nekog opravdanog razloga Prečasni otac predsjednik ne odluči da se treba odgoditi ili ranije zakazati.⁴² Prečasni otac predsjednik smio je također sazivati ranije ili kasnije generalni kapitul ili vijeće u roku od jedne godine, uz pravovremenu obavijest ocima iz generalnog kapitula.

³⁷ *Perche s'habbia da noi a procedere, quanto si potrà, con maggior quiete ed esatezza per l'avvenire nell'elezioni da farsi ne capitoli nostri generali, deffinitorii e diete senza haverci a discostare dalla bolla della beata memoria di Clemente Settimo, quae incipit Regularis observantia etc indulta e concessa alla nostra Congregatione a richiesta del Reverendissimo deffinitorio, si come altresí perche in appresso si riponga il buon ordine ne' nostri regimenti e ufficii, ci è paruto necessario cogl'infrascritti decreti parte di rinuovare de' antiche, parte di far nuove costituzioni (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense, str. 1-2).*

³⁸ Pod naslovom *Decreti passati annullati (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense, str. 2)*. Inače se u pravilu ne referiraju na pravilnike Kongregacije koji su vrijedili ranije.

³⁹ *II. Tener il Capitolo Generale ogni triennio, dieta ogni anno (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense, str. 2).*

⁴⁰ James Grey, »Monte Vergine.«, u: *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company, 1911. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/cathen/10538b.htm> (pristupljeno 3. siječnja 2018).

⁴¹ *Constitutio XIX. De capitulo generali*, u: *Regula Sanctissimi Patris nostri Benedicti abbatis*. Romae: typis Sancti Michaelis ad ripam per Hieronimum Mainardi, 1741: 205.

⁴² Ovaj datum održavanja generalnog kapitula naveden je i u spomenutom pravilniku za Kongregaciju Monte Vergine (*Regula sanctissimi patris nostri Benedicti abbatis*: 205-206), što prirodno potvrđuje da su različite benediktinske kongregacije na isti način osuvremenjivale svoju drevnu praksu.

Naglašavajući obvezu svim članovima Kongregacije da sudjeluju u radu kapitula,⁴³ precizirano je da se radi pravovaljanosti svih zaključaka koji se usvoje na generalnom kapitulju moraju okupiti Prečasni otac predsjednik i svi opati, priori i drugi redovnici koji su položili trajne zavjete, a nalaze se na području Dubrovačke Republike. Od obveze dolaska na kapitul izuzimao se “zadnji redovnik koji je položio zavjete, koji nije bio opat ili prior i koji se nađe dodijeljen onom samostanu u kojem se neće okupiti kapitul”. Ako ne bi bilo takvoga, odlučeno je “neka se tamo u vrijeme održavanja kapitula pošalje redovnik iz drugog samostana, također koji je zadnji položio zavjete. Taj će morati ostati u samostanu u vrijeme održavanja kapitula, kao čuvar samostana i crkve, ukoliko se tamo ne zatekne drugi redovnik koji bi bio lišen aktivnog prava glasa.” Svi sudionici kapitula imali su aktivno i pasivno pravo glasa.⁴⁴ Redovnici koji bi se tijekom održavanja kapitula zatekli izvan područja Dubrovačke Republike imali su samo pasivno pravo glasa, ako njihov izbor na neku službu u Kongregaciji nije bio spriječen posebnim okolnostima. Obveza sudjelovanja na kapitulju istaknuta je i zahtjevom da svaki redovnik koji je iz objektivnih razloga bio spriječen doći unaprijed pošalje pismenu ispriku. Ako se bez objektivne zapreke ne bi pojavio na kapitulju, bio bi lišen aktivnog i pasivnog prava glasa tijekom idućih pet godina, a uprava Kongregacije mogla mu je izreći i dodatnu kaznu. Odlučeno je zatim da u radu kapitularnog vijeća kao manjeg upravnog tijela (*dieta*) smiju sudjelovati samo Prečasni otac predsjednik, opati koji su trenutno na položaju, zatim počasni opati i priori Sv. Andrije.

Osim čuvanja zajedništva u Kongregaciji, kapitul je brinuo i o drugim važnim pitanjima, pa je u idućem članku zatraženo da vizitatori kapitulju daju na uvid spise svojih vizitacija.⁴⁵ To se posebno odnosilo na račune uprava i bila je obveza vizitatora izvijestiti o stanju pojedinih samostana. U odsustvu apostolskog vizitatora, “obični” vizitatori bili su dužni izložiti spise o njihovim vizitama definatoriju generalnog kapitula ili kapitularnom vijeću (*dieta*). Ukoliko osobno nisu mogli doći, morali su ih zapečaćene poslati definatoriju. Apostolskog vizitatora Kongregacije imenovao je papa posebnim breveom, a

⁴³ III. *Intervenir tutti in capitolo (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 3).

⁴⁴ U benediktinskim kongregacijama općenito su “svi redovnici koji su položili zavjet imali pravo glasa, ukoliko ga nisu izgubili zbog duševne poremećenosti ili zato što su počinili neki zločin” (Ulrich L. Lehner, *Enlightened Monks: The German Benedictines, 1740-1803*. Oxford: Oxford University Press, 2011: 6).

⁴⁵ V. *Conti delle amministrazioni del capitolo. Visitatori devono presentare gli atti delle loro visite al capitolo (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 5).

vizitatori bez brevea bili su tzv. obični vizitatori.⁴⁶ Dvije godine nakon održavanja toga kapitula Kongregacije, opat Bernard Sorgo kao predsjednik Kongregacije boravio je u Rimu, pa je među ostalim zadaćama za boljitak Kongregacije u proljeće 1711. morao također zatražiti od pape milost da svi kasniji predsjednici Kongregacije postanu samim činom izbora i apostolski vizitatori, i to trajno. Naime, dotad je vrijedilo pravilo da Sv. Stolica na njihove molbe dodjeljuje naslov i prava apostolskog vizitatora svakom novom predsjedniku Mljetske kongregacije koji se birao svakih pet godina, ali siromaštvo nije Kongregaciji više dopuštalo svakih pet godina plaćati administrativne troškove za izradu tog dokumenta. Zato su od pape zatražili poseban breve kojim bi svaki novi predsjednik Mljetske kongregacije postao i apostolski vizitator bez posebnog ukaza Sv. Stolice. Knez i Malo vijeće Dubrovačke Republike poduprli su ovu Sorgovu molbu⁴⁷ i zamolili su za pomoć visokog prelata u Rimu Francesca Barberinija, tadašnjeg kardinala zaštitnika Dubrovačke Republike. Njemu su pisali 17. ožujka 1711. i objasnili da će opat Sorgo osobno papi izložiti tu molbu.⁴⁸ Osam mjeseci kasnije, u studenom 1711. opat Sorgo javio je iz Rima da je ovo pitanje pred papom Klementom XI. napokon uspješno riješeno i postao je prvi trajni apostolski vizitator Mljetske kongregacije, zahvaljujući posredovanju Carla Barberinija,⁴⁹ nećaka i nasljednika kardinala Francesca.

Izborom vizitatorâ bavili su se kasnije, u 39. članku ovog pravilnika.⁵⁰ Precizirano je da su morala biti trojica, pri čemu je jedan od njih uvijek bio predsjednik Kongregacije i smatrao se generalnim vizitatorom cijele Kongregacije. Preostala dvojica bili su mljetski opat, kao vizitator Samostana sv. Jakova u Višnjici i Samostana sv. Mihovila na Šipanu, te šipanski opat, kao vizitator Samostana sv. Marije na Mljetu i priorata na otočiću Sv. Andrija. Ovim vizitatorima dodijeljeno je pravo da u zasebnom vijeću (*dieta*) odlučuju, razrješuju, imenuju i vrše svaki drugi čin za koji su bili nadležni definatorij i generalni

⁴⁶ U pismu dubrovačkim vlastima iz Rima 3. srpnja 1757. agent Benedetto Veterani prenio je preporuku Svete Kongregacije za biskupe i redovnike da dubrovački nadbiskup u svojstvu apostolskog vizitatora bdije nad dobrom gospodarskom upravom i nad pridržavanjem redovničke stege (*Diplomata et Acta*, 18. stoljeće, sv. 7, dokument br. 919), što benediktincima nije bilo po volji.

⁴⁷ *Lettere di Ponente*, sv. 45, f. 61r.

⁴⁸ *Lettere di Ponente*, sv. 45, f. 61v-62r.

⁴⁹ *Diplomata et Acta*, 18. stoljeće, sv. 7, dokument br. 949.

⁵⁰ XXXIX. *Visitatori quali devono esser, e che monaci devono visitar* (*Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 17).

kapitul, sukladno sadržaju bule Klementa VII. o povlasticama za Mljetsku kongregaciju.

Raspravivši pitanje statusa vizitatorâ, posvetili su se načinu kako kapitul treba pravilno početi s radom. Zahtijevalo se da članovi kapitula zboruju uz zaziv Duha Svetoga.⁵¹ Prvog dana rada kapitula, u subotu, trebalo je uputiti zaziv Duhu Svetom, a tom pobožnom činu morali su nazočiti svi. Također je zatraženo da svi redovnici na taj dan slave svetu misu i da svi prime pričest, ukoliko nije bilo neke objektivne prepreke koju je morao priznati Prečasni otac predsjednik. Kapitul je počinjao s radom na pet udaraca velikog zvana i zatim pet udaraca manjeg zvana,⁵² na za to posebno namijenjenom mjestu koje je odredio Prečasni otac predsjednik.⁵³ Nakon tihe molitve trebalo je javno pročitati ukaz Svete kongregacije inkvizicije *Sanctissimus dominus noster*, koji je 15. prosinca 1633. objavljen u vrijeme pontifikata pape Urbana VIII,⁵⁴ sa zahtjevom da svi čelnici samostana pozovu svoje podređene na posluš i pokornost te na izvršavanje papinskih odredaba i ukaza Presvete Inkvizicije, koje se odnose na borbu protiv krivovjerja. Predsjednik Kongregacije potom je bio dužan pozvati sve oce da se okupe idućega dana, u nedjelju, na pjevanoj misi u čast Duhu Svetom, da se “svojom božanskom svjetlošću udostoji prosvijetliti i po svojoj dobroj volji uputiti duhove nazočnih”.⁵⁵ Jednako tako morao je pozvati sve ostale redovnike da u istu svrhu sami upute posebnu molitvu Duhu Svetom i izmole njegovu pomoć za rad kapitula. Precizirano je da se u svim samostanima Kongregacije moraju nakon devetnice izgovoriti molitve koje se obično drže u vrijeme generalnih kapitula.

⁵¹ XIII. *Messa solenne (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 6). U uvodnom dijelu Statuta također je navedeno da su se svi redovnici s pravom sudjelovanja okupili u općem kapitolu u Samostanu sv. Jakova zazvavši Duha Svetoga (*praevia invocatione Spiritus Sancti congregatum fuit in dicto monasterio Sancti Jacobi capitulum generale omnium monachorum rite intervenire valentium dictae Congregationis*) (*Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 1).

⁵² ... *convocati i padri nel capitolo al tono di cinque botte nella campana grande, e piccola a disteso, ut moris est (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 4).

⁵³ Nije precizirano jesu li se oci okupljali u refektoriju ili u posebnoj kapitularnoj dvorani.

⁵⁴ *Decretum ut omnes regularium superiores suos subditos et religiosos persequi commoneant de iniuncta omnibus observantia et executione apostolicarum constitutionum et decretorum ad officium sanctissimae Inquisitionis adversus hereticam pravitatem pertinentium*. Dokument je tiskan u Rimu: Stamperia Camerale, 1634. Vidi: <http://www.internetculturale.it/it/16/search/detail?instance=magindice&case=&id=oai%3Awww.internetculturale.sbn.it%2FTeca%3A20%3ANT0000%3ARMLE042819&qt=> (pristupljeno 3. rujna 2019).

⁵⁵ ...*accioché Egli col Suo lume divino si degni illustrare e dirigere al Suo beneplacito gli animi de congregati (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 4).

Nakon tih uvodnih koraka počele su konkretne pripreme za provedbu izbora u Kongregaciji. Trebalo je prvo imenovati trojicu brojača glasova, i to opet na prijedlog predsjednika Kongregacije.⁵⁶ O njima su glasali svi oci na kapitulu, a izabranima su se smatrali kandidati s običnom većinom glasova.⁵⁷ Ukoliko bi dvojica ili više kandidata dobili jednak broj glasova, odlučeno je da se glasanje do triput ponovi. Ako bi u trećem navratu broj glasova ostao jednak, prednost je dobivao kandidat koji je ranije položio zavjete. Status među članovima kapitula određen je jasno na sljedeći način: bivši predsjednici Kongregacije imali su prednost pred opatima koji nisu bili predsjednici. Bivši opati imali su prednost pred drugim redovnicima, ukoliko ovi u trenutku održavanja kapitula nisu bili aktivni opati ili priori. Ostale članove kapitula trebalo je poredati po vremenu polaganja zavjeta, a isto je načelo vrijedilo i za zaređene svećenike, đakone i subđakone. Od trojice bivših opata samostana sv. Jakova, sv. Marije i sv. Mihovila jedan je morao biti izabran za brojača glasova, pri čemu je sam predsjednik Kongregacije morao biti jedan od njih, i to ukoliko je istovremeno bio na dužnosti apostolskog vizitatora. U tom slučaju preostala dvojica brojača glasova mogla su se izabrati među svim ocima s kapitula koji su bili obični redovnici, a ne i opati. Imenovani brojači glasova morali su zatim prisegnuti na Bibliju pred predsjednikom Kongregacije, obvezujući se pred Bogom i sv. Benediktom da će biti vjerodostojni u svojoj službi i zauvijek čuvati tajnost glasanja i u kapitulu i u manjim vijećima, definatoriju i *die-ti*.⁵⁸ U slučaju prijestupa i povrede tajnosti glasanja ili otkrivanja drugih detalja prilikom samog glasanja, osim kazne zbog krivokletstva i izopćenja koju je pridržavao Prečasni otac predsjednik, bili bi kažnjeni i po sudu uprave Kongregacije.

Svaki od trojice brojača glasova morao je prebrojavati glasove zasebno, i to na odvojenom mjestu.⁵⁹ Potom je svaki od njih morao zasebno na listu papira zabilježiti broj glasova za ili protiv predloženih kandidata za neku funkciju, i to tako da se onima koji ne dobiju dovoljno glasova na papiru zabilježi ništica,⁶⁰

⁵⁶ VIII. *Elettione di tre scrutatori (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense*, str. 8).

⁵⁷ Naglašeno je čak: "oni koji dobiju više glasova [od drugih], pa i manje od polovice [od ukupnog broja nazočnih], neka se smatraju izabranima", odnosno *Quei che havranno havuto più voti eziandio infra la metà s'intendano eletti (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense*, str. 5).

⁵⁸ XI. *Giuramento delli scrutatori (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense*, str. 6).

⁵⁹ XII. *Cuncti scrutatori scruteranno i voti (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense*, str. 6).

⁶⁰ Ista je praksa postojala u izborima u Velikom vijeću Dubrovačke Republike: "Ako je, kada se tražila apsolutna većina, za nekog kandidata bilo više negativnih no pozitivnih glasova, u registar Velikog vijeća uz njegovo se ime nije upisivao polučeni rezultat, nego tri ništice" (Nella Lonza, »Izborni postupak Dubrovačke Republike.« *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 38 (2000): 30).

a onima koji dobiju dovoljan broj glasova trebalo je zabilježiti broj glasova i za i protiv. Brojači glasova potom su pred svim ocima na kapitulu trebali objaviti ime izabranog kandidata i zabilježiti ga, a spaliti sve listove na kojima se zabilježio zbroj glasova. Imenovanjem brojača glasova ujedno bi završio prvi dan rada kapitula, u subotu.

Sljedeći dan, u nedjelju, rad kapitula nastavio bi se nakon svečane mise uz spomen Duha Svetoga. Kad bi se kapitul potom ponovno okupio na zvuk zvonu, bila bi dužnost predsjednika Kongregacije (ili najdostojnijeg prelata nakon predsjednika, ukoliko je ovaj odsutan) razriješiti dužnosti i naslova sve redovnike koji su dotad vršili neku dužnost u samostanima i formalno ih proglasiti razriješenima, pa su se oni smjeli po raspuštanju kapitula vratiti u matične samostane ako ne bi bili izabrani na novu dužnost. Predsjednik Kongregacije osobno je također podlijegao toj obvezi i u slučajevima kad nije vršio ulogu apostolskog vizitatora proglašavao se razriješenim od službe predsjedanja Kongregacijom i od vizitacije te se lišavao naslova, pa bi zatražio od otaca na kapitulu da izaberu za Kongregaciju “nekoga sposobnijeg od njega samog”.

Zatim je po protokolu morao kleknuti pred svima i sebe optužiti zbog prekršaja i nemara, podlažući se kritikama kapitula. Tom prilikom morao bi također zatražiti oprost i zamoliti subraću da se pomole za njega, sve dok ga kapitul ne bi razriješio na stari način, što bi učinili svi oci redom po dostojanstvu. Potom bi dotadašnji predsjednik Kongregacije trebao ustati i povući se u samostan kojem je pripadao, a za njim bi isto učinili i ostali dužnosnici Kongregacije. Po svršetku tog obreda trebalo je pristupiti izboru četvorice definitora. Budući da je u generalnom kapitulu trebalo raspravljati o mnogim pitanjima iz života Kongregacije, ocijenili su da bi se zbog suprotstavljenih mišljenja rasprave ponekad mogle jako oduljiti. Zato su, “na temelju naših povlastica, starih običaja i sukladno buli Klementa VII”,⁶¹ odredili da se izaberu četvorica definitora koji bi činili manje tijelo za donošenje važnih odluka. Trojica od njih mogli su biti izabrani samo među bivšim opatima ili priorima Sv. Andrije, a četvrti među priorima drugih samostana Kongregacije. Opet su predviđena tri kruga glasanja u slučaju jednakog broja glasova, a ako se ni tada ne bi izabrao definator među predloženim kandidatima, prednost bi stekao onaj kandidat koji je ranije položio redovničke zavjete. Prilikom objave rezultata

⁶¹ [...] *in virtute de nostri privilegii e antiche consuetudini e in conformità della bolla di Clemente Settimo (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 8).*

glasanja bila je dužnost sve trojice brojača glasova da istupe pred kapitul, pa je najstariji od njih, ako sam nije bio izabran, morao glasno reći: “Svidjelo se Duhu Svetom i vama, oci, da u ovu službu ili dostojanstvo izaberete oca NN.”⁶² Ako pak nitko ne bi bio izabran, najstariji od brojača glasova trebao je reći: “Neka se vama, oci, svidi nastaviti s glasanjem, jer zbog nedovoljnog broja glasova nitko nije izabran.”⁶³

Nakon izbora četvorice definitora odmah se pristupalo izboru predsjedavajućeg kapitula. Njega su mogli izabrati samo definatori koji su ranije bili opati, a izbor je trebalo provesti na isti način kao kod izbora definitora. Budući da se služba definitora odnosila na sve predmete o kojima se raspravljalo u generalnom kapitolu i u Kongregaciji, određeno je da definatori tijekom održavanja generalnog kapitula predstavljaju cijelu Kongregaciju i smatralo se da je njima dodijeljena sva vlast na kapitolu. Svi prelati i redovnici iz Kongregacije bili su dužni bez pogovora poštivati njihove odluke. Samo je predsjedavajući kapitul tijekom svog mandata smio nadzirati sva pitanja o kojima se raspravljalo, a nakon njega to pravo pripadalo je definatorima, čije je međusobno prvenstvo bilo utvrđeno redosljedom kojim su kao redovnici polagali zavjete. Predsjedavajući kapitul smio je ispovijedati subraću i članove kapitula, a trebao je imenovati jednog od otaca iz kapitula za vikara, s obvezom da tijekom održavanja kapitula brine o samostanu. Prije otpuštanja otaca iz kapitula predsjedavajući ih je morao opomenuti da ako žele dati neku izjavu i tako se obratiti upravi kapitula, neka sastave pismeni podnesak, s formalnim izrazima štovanja. Predsjedavajući je osobno pred kapitulom iznosio pitanja o kojima će se raspravljati, pa i onda kad bi te prijedloge dao netko od četvorice definitora. Sloboda rasprave bila je, dakako, ograničena: definatori su smjeli iznijeti vlastito mišljenje “zbog pritiska savjesti i same pobude da čine dobro”,⁶⁴ ali su se potom morali pomiriti s odlukom predsjedavajućeg kapitula ili pak s odlukom većine otaca na kapitolu. U protivnom prijetila bi im kazna izbacivanja iz definatorija i lišavanja aktivnog i pasivnog prava glasa. Definatorima je također prijetila kazna ako bi narušili tajnost rasprava koje su se vodile u definatoriju,

⁶² *È piaciuto allo Spirito Santo e alle paternità vostre eleggere per tal ufficio o dignità il padre D. N. (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense, str. 8).*

⁶³ *Piacerà alle paternità vostre procedere a nuovo scrutinio, poichè stante l'insufficienza dai voti niuno è stato eletto (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense, str. 8).*

⁶⁴ *...se per igravio della sua coscienza e per puro zelo del bene (Costituzioni della nostra Congregatione Melitense, str. 9).*

u skupštini ili na cijelom kapitulu. Prekršitelj je podlijegao sudu ostalih definitora ili upravi Kongregacije.

Drugi dan rada kapitula (nedjelja) završavao je izborom pisara kapitula, koji je morao biti jedan od izabраниh definitora. Predviđeno je održavanje samo jednog kruga glasanja, a u slučaju jednakog broja glasova među kandidatima prednost bi dobio onaj tko je ranije položio zavjete. Ujedno je predviđen i izbor tajnika Kongregacije. To je morao biti jedan od redovnika, koji bi uživao ista prava i povlastice kao i pisar kapitula, i mandat bi mu trajao sve do održavanja idućeg kapitula.⁶⁵

Treći dan održavanja kapitula (ponedjeljak) počeo bi misom u čast Presvete Bogorodice. Zatim je u definatoriju trebalo provjeriti duhovne i svjetovne poslove redovnika i svih samostana i zapisati potrebne odredbe u vezi s tim, pazeći da sve odluke definatorija, vijeća i generalnog kapitula usvoji većina članova tajnim glasanjem. Sve odluke donesene na taj način odmah su se morale izvršiti i nije bilo potrebno odobrenje od strane još nekog autoriteta. Uoči izbora novog predsjednika Kongregacije i drugih vodećih ljudi, koji su se održavali petoga dana zasjedanja kapitula, trebalo je provjeriti sve račune i upravu pojedinih samostana i cijele Kongregacije, ukoliko se o tome već nisu bili izjasnili definatori.

Peti dan kapitula (srijeda)⁶⁶ započinjao je misom u čast sv. Benedikta uz zaziv Duha Svetoga, za sretan izbor predsjednika, prelata i priora u samostanima Kongregacije. Izboru predsjednika Kongregacije pristupali su svi zavjetovani redovnici koji bi se u trenutku izbora zatekli na teritoriju Dubrovačke Republike, a izbor se provodio uporabom glasačkih kuglica. Pobjednik je trebao osvojiti običnu natpolovičnu većinu. Ako bi nakon više krugova glasovi ostali podijeljeni, onda se moralo prijeći na izbor pismenim putem. Svaki član kapitula morao je na cedulji napisati svoje ime i zatim ime člana Kongregacije za kojega je glasao.⁶⁷ Potom je morao odložiti cedulju u za to namijenjenu posudu. Nakon svršetka glasanja posudu su morali preuzeti brojači glasova, u zasebnoj prostoriji prebrojiti glasove i na list papira pažljivo i odjelito zapisati broj glasova za i protiv svakog kandidata. Ako u prvom krugu ne bi bilo

⁶⁵ Nažalost, u tekstu nije precizirano koja su to bila prava i povlastice.

⁶⁶ Zbivanja u kapitulu koja su se održavala tijekom četvrtog dana zasjedanja, u utorak, nisu pobliže navedena.

⁶⁷ Ovdje nije precizirano jesu li tako smjeli glasati sami za sebe.

pobjednika, na isti način uslijedio bi drugi krug, u kojem bi se glasalo samo o dvojici kandidata koji su u prethodnom krugu dobili najviše glasova. U slučaju većeg broja kandidata s istim brojem glasova, prednost su morali dobiti oni koji su ranije položili zavjete. Ako zbog jednakog broja glasova nitko ne bi bio izabran, odlučeno je da se novi krug glasanja održi samo u definatoriju, kojem se morao pridružiti i jedan glasač iz kapitula (opet najstariji po vremenu polaganja zavjeta), kako bi se glasanje napokon završilo zbog neparnog broja glasača.

Predsjednik Kongregacije samim činom izbora proglašavao se ujedno opatom Samostana sv. Jakova. Istaknuto je da je njegova rezidencija morala biti baš u tom samostanu jer je bio najbliži Gradu, a to je pak bilo važno zbog interesa Kongregacije, kako radi lakših sastanaka s “presvijetlom gospodom” (odnosno vladom Dubrovačke Republike) i s nadbiskupom, tako i da predsjednik Kongregacije boraveći u samostanu smještenom pred očima Grada očuva, koliko bude moguće, što rigoroznije održavanje pravila. Zatraženo je također da opat izabran za predsjednika Kongregacije neopozivo prihvati tu čast.⁶⁸ Kad ga brojač glasova proglasi izabranim, morao se jednostavno preporučiti molitvama otaca i dati im poljubac mira. Nakon svečanog proglašenja novog predsjednika Kongregacije predsjedavajući kapitula (ili pak najstariji od definitora, bude li on sam izabran za predsjednika Kongregacije) trebao je zapjevati *Te Deum*, pa bi svi pjevajući u procesiji krenuli u crkvu. Ondje je novi predsjednik trebao između dvojice definitora kleknuti pred velikim oltarom. Po svršetku molitve *Te Deum* najstariji definator uputio bi molitve koje počinju sa *salvum fac* itd., “zapisane u Montekasinskim odredbama”.⁶⁹ Tijekom cijele službe morala su zvoniti zvana i svirati orgulje, u znak veselja. U slučaju da je izabrani predsjednik Kongregacije bio odsutan, cijeli je obred u njegovo ime morao izvesti najstariji definator.

U sljedećoj odredbi⁷⁰ propisano je kako valja izabrati opata mljetskog Samostana sv. Marije. Prvo je zatraženo da nakon izbora predsjednika Kongregacije svi oci iziđu iz kapitula i ostanu samo definatori, koji potom biraju

⁶⁸ Taj zahtjev motiviran je možda strahom da izabrani kandidati ne odbiju preuzeti ponudenu odgovornost, što bi dovelo do ponavljanja složene izborne procedure ili čak do posljedičnih nemira u Kongregaciji.

⁶⁹ U dopuni Pravila sv. Benedikta ova se molitva vezuje i uz trenutak kad novak polaže zavjete i postaje redovnik: *Salvum fac servum tuum / Deus meus sperantem in te (Devotissimus ordo profitendi sub eadem Beatissimi Patris Benedicti Regula, u: Regula Sanctissimi Patris nostri Benedicti abbatis: 145).*

⁷⁰ XXXII. *Abbate di Meleda, come sia eletto (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 14).*

mljetskog opata. Biral se kuglicama, a kandidati su bili svi bivši opati iz Kongregacije koji se u trenutku glasanja zateknu na teritoriju Dubrovačke Republike. Izabrani kandidat morao je osvojiti običnu natpolovičnu većinu glasova, a u slučaju dvojice kandidata s istim brojem glasova prednost je obično pripadala onome tko je ranije položio zavjete. Ukoliko u prva tri kruga ne bi bilo pobjednika, odlučeno je da se zatim glasa pismeno i to samo za dvojicu kandidata koji su dotad prikupili najviše glasova. Ako ni tada ne bi bilo pobjednika, odlučeno je da se održi peti i konačni krug glasanja u kojem bi se glasačima pridružio još jedan, i to najstariji član kapitula po vremenu davanju zavjeta. Tako bi se s neparnim brojem glasova završio izbor i kandidat s natpolovičnom većinom smatrao se izabranim za mljetskog opata.

Ukoliko predloženi kandidat za mljetskog opata ne bi imao protivnika, nije se smjelo glasati pismeno, nego preko kuglica, tako da ne bi svi glasovi pripali jedinom kandidatu. Ako ne bi bio izabran u prvom krugu, trebalo je održati drugi u kojem bi o kandidatu glasali i svi bivši priori Sv. Andrije, a ako njih ne bi bilo, onda bi glasali svi bivši priori drugih samostana. Ako ni u drugom ni u trećem krugu nijedan kandidat ne bi osvojio potrebnu većinu, trebalo je nastaviti s pismenim glasanjem, a konačna bi odluka o izboru pripala definatoriju, pri čemu su u slučaju većeg broja kandidata prednost poslovično dobivala ona dvojica koji su ranije položili zavjete.

Nakon što je u narednom članku⁷¹ utvrđeno da se na isti način bira i opat šipanskog Samostana sv. Mihovila, prešlo se na pravila izbora samostanskih priora. Među njima prvo mjesto je pripadalo prioru Sv. Andrije, kojeg se biralo u definatoriju. Precizirano je da kandidati za nove priore mogu biti svi bivši opati kojima zbog premalog broja glasova nisu potvrđeni položaji koje su dotad držali, kao i svi raniji priori Sv. Andrije. Ukoliko je bilo premalo raspoloživih kandidata, tada su za izbor priora mogli doći u obzir svi oci s kapitula. Naglašeno je da prvo treba izabrati priora Sv. Andrije, pa priora mljetskog Samostana sv. Marije i naposljetku priora Sv. Jakova. Prednost u izboru imali su svi bivši priori iz tih samostana, i njih je trebalo birati samo u definatoriju. Međutim, ako je zbog premalog broja kandidata trebalo predložiti i druge redovnike, koji ranije nisu bili priori, o njima je trebalo raspravljati u cijelom kapitolu i provesti njihov izbor također u kapitolu. Te su odredbe dopunjene kasnijim

⁷¹ XXXIII. *Abbate di Giupana come sia eletto (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 15).*

odlukama o pravu prvenstva i nadležnosti kod šipanskog opata i priora Sv. Andrije.⁷² Šipanski opat i prior Sv. Andrije uživali su prvenstvo u osobnom ugledu i u nadležnosti u samostanu koji im je dodijeljen nad svim drugim priorima, dok su u ostalim samostanima bili samo po ugledu prvi, a lokalni otac prior imao je nadležnost ukoliko se ne bi povukao u njihovu korist.

Prilikom svakog pismenog glasanja morala su biti predložena najmanje dvojica kandidata, a svaki glasač morao je dati glas samo jednom od nominiranih kandidata.⁷³ Brojači glasova bili su dužni prijaviti pred cijelim kapitulom svakog glasača koji bi se oglasio o ovo pravilo. Samim tim on bi izgubio aktivno i pasivno prava glasa na pet godina te bi ga smjesta izbacili iz kapitula.

Naglašeno je da su osvojeni mandati trajali pet godina,⁷⁴ iako je Senat Dubrovačke Republike ranije predlagao da se svake godine bira nova uprava Kongregacije.⁷⁵ Ističući da ih je “iskustvo naučilo da česte promjene predsjednika, opata i priora samostanima nanose značajnu duhovnu i materijalnu štetu”,⁷⁶ odredili su da se njihovi izbori (sukladno spomenutoj buli Klementa VII) provode svakih pet godina. Osobito važna bila je odluka da opati ne mogu biti zbačeni sa svoje dužnosti osim glasovima svih članova definatorija ili vijeća (*dieta*) te s tri četvrtine glasova generalnog kapitula, a na mjesto smijenjenog opata prije isteka petogodišnjeg mandata mogao se izabrati novi samo glasovima svih članova definatorija ili vijeća.⁷⁷ Svi pokušaji da se opate smijeni ili zamijeni drugim redovnikom morali su biti opravdani samo jakim razlogom, koji bi “dobro proučili prečasni oci definatori ili kapitularno vijeće, što prepuštamo sudu njihove

⁷² XLII. *Precedenza e giurisdizione dell'abbate di Giupana e priore di Sant'Andrea (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 18).

⁷³ Možda su tim pravilom htjeli izbjeći suzdržane pri glasanju ili spriječiti nominaciju neželjenih kandidata.

⁷⁴ XXXVIII. *Electioni durano per 5 anni (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 17).

⁷⁵ I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 134.

⁷⁶ ... *per esperienza abbiamo imparato che le spese mutazioni del presidente, degli abbati e dei priori apportan ai monasteri si nello spirituale, si nello temporale notabili danni e pregiudizii (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 17).

⁷⁷ Prema sarkastičnoj primjedbi suvremenog povjesničara benediktinskog reda, “bilo bi idealno da su opati uvijek prepoznali kad je njihova vladavina prestala biti u korist opatije i tada podnijeli ostavku. Ali, starci to teško prepoznaju” (Dom Cuthbert Butler, *Benedictine Monachism. Studies in Benedictine Life and Rule*. Eugene: Wipf and Stocks Publishers, 2005: 231).

savjesti”⁷⁸ Za smjenu priora prije isteka petogodišnjeg mandata nisu bili potrebni glasovi generalnog kapitula, nego je bilo dovoljno prikupiti glasove svih članova definitorija ili vijeća, a moglo ih se zamijeniti i drugim redovnicima prije isteka petogodišnjeg mandata na svakom skupu Kongregacije. Zanimljivo je da se na isti način moglo zamijeniti i sve druge redovnike, dodijeljene samostanima ove Kongregacije, i preseliti ih u drugi samostan.⁷⁹ U vezi s tim naglašena je obveza da Prečasni otac predsjednik Kongregacije, opati i priori budu potvrđeni na svojim položajima svakih pet godina. Ukoliko priori ne bi bili potvrđeni, bilo je zabranjeno nazivati ih naslovnim priorima.

Starješine samostana smjeli su samostalno izabrati opskrbnike, ekonomе (gospodarske upravitelje) i slične službenike po vlastitoj volji među sebi podložnim redovnicima, koje su također smjeli i smijeniti po svojoj volji.⁸⁰ S obzirom na mali broj redovnika u Kongregaciji, službu ekonomа trebao je vršiti svaki prior, kao i opati koji nisu rezidentni, odnosno koji nisu trenutno bili na čelu nekog samostana.

Posebno je upozoreno da redovnici povezani rodbinskim srodstvom u prvom i drugom koljenu ne smiju glasati jedan za drugoga.⁸¹

Kad je to prihvaćeno, pristupilo se rješavanju stegovnih pitanja i međusobnih odnosa u zajednici redovnika. Šipanskom opatu i svim priorima (iako se u naslovu ovog članka ističe samo prior Sv. Andrije)⁸² bilo je dopušteno da po volji sazivaju kapitul redovnika u svojim opatijama, ali bez dozvole opata nisu smjeli održavati kapitul radi istraživanja krivice, niti kažnjavati i prekoravati ikoga osim redovnika koji nisu položili vječne zavjete i braće laika, kad im to ne bi zabranio opat. U skladu s društvenim promjenama i prilagodbom suvremenom životu, napustili su staru praksu spavanja u zajedničkom dormitoriju

⁷⁸ ... limitando noi tali ordinazioni in caso che succedesse alcuna ragionevole causa di deporli o mutarli, e ben considerata dai reverendissimi padri definatori o dalla dieta capitolare, nel che ci rimettiamo al giudizio della loro coscienza (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 17).

⁷⁹ Na tu odredbu mogli su se pozivati kasnije prilikom napuštanja Samostana sv. Mihovila na Šipanu 1741, a bila bi uporište i da je prihvaćen prijedlog iz Rima 1757. da se napusti i mljetski Samostan sv. Marije i svi redovnici okupe u Samostanu sv. Jakova u Višnjici.

⁸⁰ XL. Celerarii, economi e altri ufficii da chi devono esser eletti (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 18).

⁸¹ XLI. Parenti non possono dar voto uno ad altro (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 18).

⁸² XLIII. Abbate di Giupana e priore di Sant'Andrea capitoli possono tenere delle colpe (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 18).

i dopustili da u svim samostanima Kongregacije svaki ugledniji redovnik izabere sobu za spavanje.⁸³ Istaknuvši da je benediktinski red utemeljen iznad svega na poniznosti i bratskoj ljubavi,⁸⁴ pozivajući se pritom na 71. i 72. članak Pravila,⁸⁵ izričito su zapovjedili svim redovnicima da u razgovorima i u postupcima budu jako oprezni da ne uvrijede jedan drugog, nego da se međusobno uvažavaju, cijene i poštuju kako zahtijevaju i uljudnost i duhovni stalež, slijedeći pritom Pravilo i dobre upute cijelog reda. U tu svrhu zabranili su sve prijepore, “koji su oduvijek bili izvor nesloge u kući Božjoj, podignutoj s ciljem da bude hram svete ljubavi i mira”,⁸⁶ a od svih starješina u Kongregaciji zatraženo je da dužno prate kako se redovnici pridržavaju ove odredbe.

U duhu čuvanja bratske ljubavi i sloge među redovnicima bila je i odredba o kažnjavanju smutljivaca, osobito tijekom održavanja generalnog kapitula.⁸⁷ Pozivajući se iznimno ovom prilikom na ranije ukaze generalnog kapitula, naglasili su da su dvaput u prošlosti tijekom uobičajenog razrješenja dužnosnika i službenika izbili veliki nemiri među redovnicima Mljetske kongregacije kad su uklonjeni autoriteti.⁸⁸ Da bi spriječio neredu i suzbio skandaloznu

⁸³ Kako je ocijenjeno u suvremenom pregledu povijesti benediktinskog reda, nakon 15. stoljeća je razumijevanje osobnih potreba svakog redovnika dovelo do pojave samostanskih soba, koje su zamijenile dotadašnje zajedničke spavaonice-dormitorije. Vidi: *A Brief History of the Benedictine Order*, dostupno na <https://www.osb.org/our-roots/a-brief-history-of-the-benedictine-order/> (pristupljeno 10. ožujka 2020).

⁸⁴ *XLIV. Convenienza e rispetto uno ad altro (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 19).

⁸⁵ U 71. članku Pravila sv. Benedikta, pod naslovom “Međusobna poslušnost braće”, ističe se osobito posluš prema opatu i drugim starješinama u samostanu, a zatim i međusobno među redovnicima, dok je u 72. članku Pravila, pod naslovom “Dobra revnost koju monasi moraju imati”, upozoreno kako čuvati dobru revnost koja vodi Bogu i poziva da se strpljivo podnose međusobne slabosti. Vidi: <https://benediktinke-zadar.com/images/uploads/590/pravilo.pdf> (pristupljeno 5. veljače 2020).

⁸⁶ *A tal effetto vietiamo onninamente tutt’i contrasti, i quali sempre sono stati fonti delle discordie nella casa di Dio, eretta a fine perche fusse tempio della carità santa e della pace (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 19).

⁸⁷ *XLV. Pene chi facesse in tempo di capitolo generale tumulti (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 19).

⁸⁸ Iako nije precizirano o kojim se slučajevima radilo, vrela iz tajništva nadbiskupije govore da je 1. veljače 1686. na tužbu šipanskog opata Onorata i mljetskog opata Ivana Krizostoma započela istraga pred opatom Alfonsom Bazilijem Ghetaldijem, tadašnjim predsjednikom Mljetske kongregacije, jer su tužitelji ustvrdili da su nepravедno proglašeni nečasnim i zato svrgnuti s položaja u svojim opatijama. Postupak je prešao na nadbiskupski sud, a istraga i saslušanja svjedoka trajali su do travnja 1686. (*Diversa Curiae Archiepiscopalis* sv. 5, f. 3r-5r). Dok je u šipanskom samostanu upravu ubrzo preuzeo opat Fulgencije Gundulić, opat Ivan Krstitelj zabilježen je na čelu mljetskog samostana samo u razdoblju od 1672. do 1676. (I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 187-188).

neslogu, kapitul je odredio neka se nitko od otaca na kapitolu ne usudi prigovarati ili izazvati i najmanji nemir dok ne bude postavljen novi starješina. Javno je smio istupati samo onaj redovnik koji je pripremao glasanje, i to izjaviti samo ono što je neophodno za provedbu izbora. Tko se usprotivi ovoj odredbi, samim tim činom bio bi izopćen i lišen aktivnog i pasivnog prava glasa tijekom kapitula, a uz to su ga dodatno mogli kazniti i definatori. Ukoliko bi pak netko imao neku posebnu potrebu ili zahtjev, to je morao javiti starješinama i svećenicima prije njihovog razrješenja, ili nakon što se izaberu prečasni definatori. No, ako bi netko lišen aktivnog i pasivnog prava glasa svejedno počinio neku smutnju ili nemir, samim tim činom bio bi kažnjen jednomjesečnim zatvorom.⁸⁹

U dvije završne odredbe propisano je kako objaviti kapitularne spise i usvojene zaključke.⁹⁰ Određeno je da se nakon razmatranja svih pitanja svi oci pozovu u kapitul, kao i svi drugi redovnici koji se zateknu ondje u samostanu, i neka pisar u njihovom prisustvu objavi kapitularne spise i odredbe koje su donesene u definatoriju i u generalnom kapitolu. Nakon toga, s dozvolom i blagoslovom Prečasnog oca predsjednika, u roku od osam dana svaki član Kongregacije trebao je otići u samostan kojemu je dodijeljen. Bilo je još predviđeno da se dan nakon svršetka rada generalnog kapitula (ili na drugi slobodan dan) svi oci koji su bili u kapitolu okupe na zajedničkoj pjevanoj misi. Naposljetku, odlučili su da je usvojene odredbe bilo moguće promijeniti ili poništiti⁹¹ ukoliko bi se u njima našao neki članak ili naredba koji premašuju ovlasti uprave.

Sve odluke prihvaćene su većinom glasova 7 : 2, a potvrdili su ih redom otac Ignacije Giorgi kao prior i tajnik Kongregacije, otac Bernard Sorgo kao opat, predsjednik Kongregacije i apostolski vizitator, i trojica definatora, oci Ivan Krizostom Faoković, Mavro Petrović i Felicijan Aquilini.

⁸⁹ Potom je navedeno da je ta odredba prihvaćena na ranijem kapitolu većinom glasova 19 : 2 i određeno je da vrijedi i ubuduće.

⁹⁰ *XLVII. Pubblicazione degl'atti capitolarì, ordinationi fatte (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 20).*

⁹¹ *XLVIII. Decreti come possono esser mutati o annullati (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 20).*

Nedostaci ovog pravilnika i sličnosti sa svjetovnom praksom

Odredbe pravilnika odišu jakim formalističkim duhom. Poklonjena je pažnja sitnicama poput broja zvona kojima se najavljuje početak zasjedanja kapitula i potanko su razrađeni detalji u neposrednom postupku izbora kandidata na predložene funkcije. Međutim, nema odgovora na niz pitanja koja su morala biti važna za Kongregaciju. Ništa se nije govorilo o novačenju novih članova ili odlasku starih, iako nije bio izuzetak da benediktincima pristupaju već iskusni klerici. Tako su iz redova dubrovačkih kanonika benediktincima pristupili dvojica kasnijih opata i višegodišnjih predsjednika Kongregacije: Alfons Bazilije Ghetaldi, koji je 1671. ušao u benediktinski red kao dijecezanski svećenik i kanonik dubrovačke katedrale “željan svetijega života”,⁹² i Bernard Marinov Sorgo, također “potaknut željom za mirnijim životom”.⁹³ Mljetska kongregacija privukla je u zreloj dobi i nemirnog Ignacija Giorgija, koji je isusovački habit zamijenio benediktinskom kukuljicom i kasnije također postao opat i predsjednik.⁹⁴ S druge strane, sačuvane su vijesti o tome kako su pojedini redovnici napuštali benediktinski red. Krajem svibnja 1696. otac Gregorio Spadali pismeno je najavio predsjedniku Kongregacije Bernardu Sorgu da želi napustiti benediktince, nakon što je još prethodne godine, u srpnju 1695. o tome obavijestio nadbiskupa Scoppu i zamolio ga da mu dopusti prijeći u Nadbiskupski dvor. Odlazak je odgodio zbog obveza koje je imao u Redu, ali ih nije pobliže objasnio, a krajem listopada 1695. kad je molbi udovoljeno, o svemu je službeni spis sastavio tajnik Nadbiskupskog dvora Toma Gambari po nalogu generalnog vikara nadbiskupije, Marina Carolija.⁹⁵ S obzirom na kroničan nedostatak redovnika, očekivalo bi se da uvjeti pristupanja Kongregaciji i istupanja iz nje budu obuhvaćeni tako važnim dokumentom poput pravilnika, ili bi se barem trebalo prilagoditi novim okolnostima, umjesto prešutnog pozivanja na staru praksu.

⁹² ...*sanctiori vitae cupiditate impulsus* (D. Farlati, *Illyricum Sacrum*, sv. 6: 360). Vrijeme njegova pristupanja benediktinskom redu donosi N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 6: 21.

⁹³ ...*tranquillioris vitae desiderio incensus monasticum institutum in Saniacobeo Melitensis congregationis caenobio amplexus est* (Seraphinus Maria Cerva, *Bibliotheca Ragusina in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur. Dubrovačka biblioteka u kojoj se prikazuju dubrovački pisci, njihova djela i spisi*, I, prir. Stjepan Kراسić. Zagreb: JAZU, 1975: 188). S obzirom na sva iskušenja kojima je morao odoljeti na čelu Kongregacije, vjerojatno bi mu život bio mnogo mirniji da je ostao među kanonicima dubrovačke katedrale.

⁹⁴ Bio je na čelu Kongregacije od 1734. do 1737. (I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 185).

⁹⁵ Dokument je datiran 30. listopada 1696. (*Diversa Curiae Archiepiscopalis* sv. 9, f. 125-127).

Nadalje, u ovom pravilniku nema spomena o financijskim pitanjima, osim zahtjeva za dostavom izvješća o poslovanju svakog pojedinog samostana, iako je već dvije godine kasnije opat Sorgo morao putovati u Rim da riješi isplatu za ostalih dugova Sv. Stolici, koji su dospjevali svakih petnaest godina (*quindenii*). Nedostaje uvid u rješavanje posjedovnih odnosa, prihoda i rashoda, iako su ova materijalna pitanja predstavljala mnogo veći objektivni problem od kriterija za izbor starješina, pa čak i od suzbijanja pojedinih slučajeva nediscipline i nesloge među subraćom. Primjer za to je događaj uoči proslave blagdana sv. Vlaha 1715. kad je Bernard Sorgo kao predsjednik Mljetske kongregacije poslao pismo iz Samostana sv. Jakova vlastima Dubrovačke Republike i izvijestio ih o sukobu između šipanskog opata Ignacija Giorgija (Sorgovog kolege vizitatora u Kongregaciji) i mljetskog opata Alojzija Gentilija oko prvenstva u procesiji za svečev blagdan. Sorgo je dao prednost Giorgiju, pa je uvrijeđeni mljetski opat odbio sudjelovati u procesiji. Tom prilikom Sorgo je konačnu odluku prepustio dubrovačkim vlastima,⁹⁶ što samo po sebi govori o nedorečenosti pravila koja su važila među benediktincima i koja su njihovim pravilnikom morala biti razjašnjena.

Nije precizirano ni pitanje kvoruma za prihvaćanje važnih odluka u kapitolu, osim općenite napomene da se “radi pravovaljanosti svih zaključaka koji se usvoje na generalnom kapitolu moraju okupiti Prečasni otac predsjednik i svi opati, priori i drugi redovnici koji su položili trajne zavjete, a nalaze se na području Dubrovačke Republike”, kako stoji u trećem članku.⁹⁷

Također, iako su formalno propisani dani kad se kapitul morao sastajati, s početkom “u subotu prije treće nedjelje nakon Uskrsa”⁹⁸ i zatim s potankim rasporedom zbivanja tijekom cijelog tjedna zasjedanja kapitula, bilo je ostavljeno na volju predsjedniku Kongregacije da odluči kad treba sazvati kapitul, jednom ili više puta tijekom petogodišnjeg razdoblja. Pritom nije bilo formalno predviđeno da predsjednik može biti spriječen, što se pokazalo kao ozbiljan nedostatak već dvije godine nakon usvajanja ovog pravilnika. Krajem lipnja 1711. sazvano je vijeće Kongregacije (*dieta*) u Samostanu sv. Jakova da

⁹⁶ *Diplomata et Acta*, 18. stoljeće, sv. 7, dokument br. 950; također N. Lonza, *Kazalište vlasti*: 432.

⁹⁷ *Che per la validità del nostro capitolo generale debbano intervenire in esso il Reverendissimo padre presidente e tutti gli abbatì, priori, sacerdoti e chierici ordinati in sacris, professi della nostra Congregazione et esistenti nello stato di Ragusa, i quali havranno la voce attiva (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 3).*

⁹⁸ *...dovranno principiarsi nel sabbato avanti la terza domenica doppo Pasqua (Costituzioni della nostra Congregazione Melitense, str. 2).*

raspravi pitanja vezana uz izbor novog predsjednika Kongregacije. Zbog premalog broja mogućih kandidata za mjesto predsjednika, odlučeno je da se iznimno uz šipanskog opata Ivana Krstitelja Faokovića dopusti još jednom kandidatura oca Bernarda Sorga (koji je u to vrijeme boravio u Rimu zbog potreba Kongregacije), jer inače ne bi bila barem dva kandidata u izboru. Također, nakon smrti mljetskog opata, oca Mavra Petrovića, nije bilo moguće imenovati ni četvrtog definitora, a pojavio se ujedno problem izbora novog mljetskog opata jer je po odredbama iz važećeg pravilnika opet postojao samo jedan kandidat u tom trenutku, prior Sv. Andrije otac Felicijan Aquilini. Zato su napravili još jednu iznimku i dopustili svim priorima da se kandidiraju za mljetskog opata, a ako ni nakon propisana tri kruga glasanja ne bi bilo odluke, zadnja riječ pripadala je predsjedniku Kongregacije. Složivši se da će opat Faoković privremeno upravljati Kongregacijom u odsustvu predsjednika Sorga i do izbora novog predsjednika, ovaj su sastanak vijeća Kongregacije zaključili opat Faoković u svojstvu predsjedavajućeg kapitula i definitora, te još trojica definitora, oci Alojzije Gentili, Felicijan Aquilini i Alfons Bernardov Gozze.⁹⁹

Na oblikovanje ovog pravilnika Mljetske kongregacije moguć je utjecaj statuta dubrovačkih bratovština. Središnje tijelo u bratovštinama antunina i lazarina također je bio kapitul, pri čemu je u njihovim statutima bilo točno propisano kojeg se dana svake godine trebao sastajati generalni kapitul radi izbora nove uprave bratovštine. U slučaju antunina bilo je to na blagdan sv. Mateja Apostola, 24. veljače, a kapitul bratovštine lazarina sastajao se također jednom godišnje, na blagdan sv. Lazara, 21. lipnja.¹⁰⁰ Poput benediktinaca, i antunini su se prvotno sastajali na zvuk zvona, dok im dubrovačke vlasti to nisu zabranile zbog pretjerane sličnosti s radom državnih vijeća.¹⁰¹

⁹⁹ Navedeno kao dodatak uz statut Mljetske kongregacije iz 1709. godine (*Costituzioni della nostra Congregazione Melitense*, str. 22-25).

¹⁰⁰ Zrinka Pešorda, »Voting and elections in the elite Ragusan confraternities of St. Anthony and St. Lazarus.«, u: *Cultures of Voting in Pre-modern Europe*, ur. Serena Ferente, Lovro Kunčević i Miles Pattenden. London i New York: Routledge, 2018: 296-297; također Štefica Curić Lenert i Nella Lonza, »Bratovština Sv. Lazara u Dubrovniku (1531-1808): osnutak, ustroj i članstvo.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/1 (2016): 48.

¹⁰¹ Dobro poznati običaj da sjednice vijeća Dubrovačke Republike počinju zvonom u novije vrijeme razmatrala je N. Lonza, »Izborni postupak Dubrovačke Republike.«: 15-16, naglašavajući da se Veliko vijeće "sazivalo posebnim zvonom, koje se oglašavalo tripud u pola sata prije utvrđenog početka zasjedanja, podsjećajući plemiće na njihovu dužnost i istovremeno dajući na znanje podanicima da djeluje vrhovno državno tijelo".

Protiv eventualne uzurpacije vlasti u bratovštinama primjenjivalo se ne samo pravilo o zabrani glasanja bliskih srodnika na izborima (isti korak predviđen je i pravilnikom Mljetske kongregacije iz 1709, bez sumnje na temelju ranije prakse),¹⁰² nego je uvedeno i obvezno razdoblje odsustva od vlasti (*vacanza*). Kad bi dužnosnik završio jedan mandat, obično tijekom iduće godine ne bi imao pravo natjecati se za taj ili drugi položaj.¹⁰³ Među benediktincima na ovo se pravilo nije moglo ni pomišljati zbog premalog broja redovnika. Opat Alfons Bazilije Ghetaldi bio je 12 godina predsjednik Kongregacije, od 1682. do imenovanja stonskim biskupom 1694, a opat Bernard Sorgo bio je na čelu Kongregacije čak četvrt stoljeća, od 1693. do 1719.¹⁰⁴ Također, jamačno je premali broj redovnika bio razlog što nije preciziran kvorum za provedbu odluka generalnog kapitula Mljetske kongregacije, za razliku od bratovštine antunina, koji su još 1432. prihvatili pravilo da su odluke kapitula pravovaljane samo ako su u njemu bila barem 24 bratima,¹⁰⁵ dok se kod lazarina nakon kolebanja tijekom dugih stoljeća zbog promjene broja članova sredinom 18. stoljeća kvorum ustalio na 18 članova.¹⁰⁶

Mnogo sličnosti između statuta bratovština i odredaba koje su usvojene na generalnom kapitolu Mljetske kongregacije 1709. godine bilo je u organizaciji i provedbi izbora, sa zajedničkim nastojanjem da se zajamči tajnost i nepristranost izbornog postupka. Dok su lazari ostavljali mogućnost usmenog glasanja,¹⁰⁷ redovito se glasalo pomoću kuglica, po uzoru na dubrovačka vijeća.¹⁰⁸ Sličnosti s radom benediktinskog kapitula nestajale su kod imenovanja kandidata jer su članovi bratovština slijedili vlastite interese i određivali svoja

¹⁰² To je pravilo vrijedilo u bratovštinama antunina i lazarina još od kraja 15. odnosno prve polovice 16. stoljeća (Z. Pešorda, »Voting and elections in the elite Ragusan confraternities«: 302).

¹⁰³ Z. Pešorda, »Voting and elections in the elite Ragusan confraternities«: 303.

¹⁰⁴ I. Ostojčić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 185.

¹⁰⁵ Z. Pešorda, »Voting and elections in the elite Ragusan confraternities«: 297.

¹⁰⁶ Š. Curić Lenert i N. Lonza, »Bratovština Sv. Lazara u Dubrovniku (1531-1808)«: 49.

¹⁰⁷ Pritom se također čuvala tajnost jer se glasalo šapatom kapelanu bratovštine koji je osobno obilazio članove kapitula (Š. Curić Lenert i N. Lonza, »Bratovština Sv. Lazara u Dubrovniku (1531-1808)«: 48; Z. Pešorda, »Voting and elections in the elite Ragusan confraternities«: 301). Ista praksa postojala je prilikom glasanja za manje važne službe u Velikom vijeću, čiji je svaki član kancelaru u povjerenju govorio ime željenog kandidata (N. Lonza, »Izborni postupak Dubrovačke Republike«: 25).

¹⁰⁸ Zadnji prilog ovoj tematici daje Lovro Kunčević, *Vrijeme harmonije. O razlozima društvene i političke stabilnosti Dubrovačke Republike*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2020: 128, s važnom napomenom da su "ove složene procedure korištene u sva tri vijeća Republike, uključujući i Malo vijeće koje je u svom najvećem opsegu obuhvaćalo tek dvanaest ljudi", i to radi smanjenja pritiska na vijećnike i izbjegavanja njihovih međusobnih sukoba.

pravila,¹⁰⁹ dok su članovi Mljetske kongregacije, svim nepovoljnim okolnostima usprkos, ipak na prvom mjestu morali poštivati odredbe iz Pravila svoga reda koje je nalagalo da se “odredi onaj koga odabere cijela družba složno u strahu Božjemu ili jedan dio zajednice, pa i manji, ali razboritijim sudom. Pri izboru valja gledati na zaslužan život, mudrost i znanje onoga koji se postavlja, pa bio on po redosljedu i zadnji u družbi.”¹¹⁰ No, zbog činjenice da su mnoga konkretna pitanja ostala bez odgovora, tridesetak godina kasnije sastavljene su temeljne dopune ovom pravilniku.

Novi napuci za Mljetsku kongregaciju

Pod naslovom “Napuci za Mljetsku kongregaciju u Dubrovačkoj Republici”¹¹¹ prihvaćeno je 18 zasebnih članaka, koje su usvojili tadašnji starješine Mljetske kongregacije, redom otac Bernard Betondi kao predsjednik Kongregacije i opat Samostana sv. Jakova; otac Placido Parvieni, opat Samostana sv. Mihovila na Šipanu; otac Fulgencije Flori, opat Samostana sv. Marije na Mljetu; otac Mauro Stella, prior Samostana sv. Jakova; otac Romuald Bašić,¹¹² prior Samostana sv. Marije na Mljetu i otac Grgur Lazzari,¹¹³ prior Samostana sv. Andrije.

Dokument je u Rimu 17. studenog 1741. potpisao kardinal Giuseppe Firrao, državni tajnik Sv. Stolice u vrijeme pape Klementa XII. i prefekt Svete Kongregacije biskupa i redovnika,¹¹⁴ a na zahtjev vlasti Dubrovačke Republike službeno ga je registrirao državni tajnik 16. veljače 1742. i njemu i dugujemo

¹⁰⁹ Moglo se raditi o nekim obiteljskim preferencijama (unatoč izričitoj zabrani glasanja za srodnike), pa i o koncentriranju vlasti u rukama imućnijih članova bratovštine, dok su siromašniji članovi ostajali pasivni (Š. Curić Lenert i N. Lonza, »Bratovština Sv. Lazara u Dubrovniku (1531-1808)«: 48).

¹¹⁰ Pravilo sv. Benedikta, 64:1.

¹¹¹ *Regolamenti per la Congregazione Melitense nello stato della Repubblica di Ragusa.*

¹¹² Senat ga je krajem svibnja 1716. izabrao za državnog teologa (*teologo di Stato*) i u tom je svojstvu desetljećima savjetovao vlasti Republike u nizu pravnih pitanja vezanih za odnose s Crkvom (Relja Seferović, »*Dubia et consulta*. Mišljenja državnih teologa Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 249, 257-258, 265, 272-296).

¹¹³ Budućnost mu je donijela ne samo čast predsjednika Mljetske kongregacije (1767. godine), nego je postao i dubrovački nadbiskup 1777. i ostao na tom položaju do smrti 1792. godine (R. Seferović, »O nadbiskupu Lazzariju uz retorički ornat.«: 91-161).

¹¹⁴ David M. Cheney, »Giuseppe cardinal Firrao.« Dostupno na: <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bfirraog.html> (pristupljeno 14. siječnja 2019).

što je sačuvan u ovom prijepisu.¹¹⁵ Zbog niza unutrašnjih prijepora koji su potresali Mljetsku kongregaciju oko izbora starješina, u što se miješao i Senat Dubrovačke Republike nastojeći izboriti potporu Rima za svoja stajališta i “zaštiti Kongregaciju od despocije”,¹¹⁶ donekle su izmijenjene odredbe iz pravilnika 1709. u pravcu jednostavnijeg rada kapitula i bržeg usvajanja važnih odluka.

Ukinuta je *dieta* kao “suvišna”¹¹⁷ i umjesto nje uvedeno posebno vijeće (*sindicato*) koje su činili predsjednik Kongregacije, opati samostana na Mljetu, Šipanu i Sv. Jakovu te prior Sv. Andrije, kao sindici. Dok je *dieta* ranije bila samo izvršni organ koji se formirao nakon početka zasjedanja kapitula, *sindicato* je dobio puno veće ovlasti i uoči saziva novog kapitula morao je ispitati duhovno i svjetovno držanje svih starješina u Kongregaciji u prethodnom razdoblju pa o njima donijeti mišljenje, po kojem su mogli biti i smijenjeni. Odlučivalo se većinom glasova, čime je umanjena dotad gotovo nepovredivi autoritet predsjednika Kongregacije. To se mišljenje u pismenom obliku predavalo predsjedniku Kongregacije, koji ga je zadržavao (u slučaju svog ponovnog izbora na istu dužnost), ili pak predavao svojem nasljedniku. Uvedeno je novo pravilo da je svaki opat i prior smio obnašati svoju dužnost u najviše dva uzastopna petogodišnja mandata, a nakon toga nije smio opet postati starješina u samostanu u kojem se dotad nalazio dok ne prođe barem toliko godina koliko je vršio svoju dužnost. Precizirano je da je predsjednikom Kongregacije mogao postati samo redovnik koji je barem dvije godine bio opat, a opatom nije mogao postati onaj redovnik koji barem dvije godine nije bio prior. Napokon, nitko nije mogao postati prior tko barem deset godina nije bio redovnik, pri čemu se obuhvaćalo i jednogodišnje razdoblje iskušeništva (*compreso quello della probatione*).¹¹⁸ Prednost u izboru uvijek su imali redovnici koji su dvije godine proveli na položaju učitelja novaka, lektora teologa ili opskrbnika, pri čemu se provjeravalo je li se kandidat za izbor uvijek uzorno vladao.

Kao što je *sindicato* razmatrao prikladnost kandidata za visoke položaje u Kongregaciji ili pojedinim samostanima uoči izbora u kapitolu, tako je za

¹¹⁵ *Diversa Notariae*, sv. 142, *a tergo*, f. 56v-62r. Ovaj pravilnik Mljetske kongregacije spomenuo je I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 134, dok se širi uvid u njegove odredbe s naglaskom na brizi za školovanje benediktinskih novaka može naći u R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 181-182.

¹¹⁶ R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 178.

¹¹⁷ ...*tolte via le diete, che si stimano superflue* (*Diversa Notariae*, sv. 142, f. 56r).

¹¹⁸ *Diversa Notariae*, sv. 142, f. 58v.

rješavanje težih problema u Kongregaciji u petogodišnjem razdoblju kad se kapitul nije sastajao formirano novo tijelo nazvano *congresso*, koje su činili isti članovi kao i *sindicato*, redom predsjednik Kongregacije, opati sa Šipana i Mljeta, prior Sv. Andrije i prior Sv. Jakova.¹¹⁹ Pritom je predsjednika na čelu tog tijela mogao zamijeniti opat najstariji po vremenu polaganja zavjeta, a ostale članove mogao je zamijeniti mljetski prior, pa zatim učitelj novaka iz Sv. Jakova. Do popune od pet članova ovog tijela u njemu su se mogli naći ne samo samostanski starješine nego i jedan ili dva redovnika koji su bili na dužnosti lektora teologa ili opskrbnika, a ako bi i dalje bio nedovoljan broj članova, onda redovnici koji su ranije vršili te dužnosti.

Time se htjelo očuvati kontinuitet rada u slučaju da vodeći članovi Kongregacije budu odsutni s dubrovačkog teritorija, ali ove odluke također govore o smanjivanju moći predsjednika Kongregacije i zahtijevanju da drugi ugledni članovi Kongregacije ponesu veći teret odgovornosti. Ujedno je opadala i moć kapitula. Dok je u pravilniku iz 1709. potanko objašnjeno kako provesti glasanje za izbor opata i priora, ovom prilikom o tim detaljima nije bilo ni riječi (pa ni o tome da su zadržane odredbe koje su se primjenjivale ranije), ali je zato jasno propisano da su samo sindici smjeli svrgnuti samostanske čelnike, i to u procesu koji bi proveli zbog njihove krivice, dok je ranije o tome odlučivao kapitul. Novost je i što su pravo glasa u kapitolu zbog premalog broja redovnika dobili doslovce i “oni koji su dan ranije položili zavjete”.¹²⁰ Iz istog razloga ukinuti su i definatori i posebni brojači glasova tijekom glasanja u kapitolu. Odlučeno je da će glasove prikupljati zadnji redovnik koji je položio zavjete. On je morao proći kapitulom i prikupiti glasove, jer je bilo predviđeno samo glasanje kuglicama.¹²¹ Nije više bilo ni predsjedavajućeg kapitula, nego je nakon razrješenja predsjednika Kongregacije i svih samostanskih čelnika tijekom osam dana rada kapitula sjednice morao voditi najstariji redovnik po vremenu polaganja zavjeta, i to dok se ne izabere novi predsjednik Kongregacije ili ne

¹¹⁹ *Per risolvere gl'affari più gravi della Congregazione e de' monastery particolari sarà formato un congresso di cinque graduate, cioè del Padre Presidente, delli due abbatì di Giuppana e di Meleda, e delli due priori di S. Andrea e di S. Giacomo (Diversa Notariae, sv. 142, f. 59r).*

¹²⁰ *Attesi il poco numero de religiosi si ametteranno a votare nel Capitolo tutti i monaci capaci di voce attiva, anche professi d'un giorno (Diversa Notariae, sv. 142, f. 58r).*

¹²¹ *Per lo stesso riguardo del piccol numero si stimano superflui li definatori e scrutatori et in luogo di questi l'ultimo di professione del capitolo anderà attorno raccogliendo i voti secreti in ciascun partito che si farà e così raccolti porterà l'urna al Padre Presidente (Diversa Notariae, sv. 142, f. 58r).*

potvrđi stari, što je po novim pravilima moglo biti samo jednom. Najstariji redovnik po vremenu polaganja zavjeta bio je ujedno dužan tijekom tih osam dana voditi Kongregaciju i rješavati eventualne probleme, a svi redovnici morali su mu se pokoravati, pod prijetnjom zabrane izbora na neku funkciju do sljedećeg kapitula, kao i lišavanja aktivnog prava glasa.

Ne samo da je u novim odredbama iz 1741. predviđeno napuštanje šipanskog samostana kao “nepovoljnog za stanovanje”,¹²² nego se priznalo i velike teškoće koje su ugrožavale redovnike na Mljetu. Stoga, iako je predviđeno da će opat i prior Samostana sv. Marije i dalje morati boraviti na Mljetu, dopušteno je predsjedniku Kongregacije da im dodijeli dopust i odlazak s Mljeta “zbog nezdravog zraka”, s čime su morali biti suglasni šipanski opat i prior Sv. Andrije.¹²³ U odnosu na pravilnik iz 1709. ovom prilikom promijenjen je i status vizitatora Kongregacije. Ranije je mljetski opat bio vizitator Samostana sv. Jakova u Višnjici i Samostana sv. Mihovila na Šipanu, a šipanski opat vizitator Samostana sv. Marije na Mljetu i priorata na otočiću Sv. Andrija, dok se predsjednik Kongregacije smatrao generalnim vizitatorom cijele Kongregacije.¹²⁴ Po odredbama iz 1741. istaknuto je pak da je samo predsjednik Kongregacije bio obvezan jednom godišnje izvršiti vizitaciju ostalih samostana te otkloniti sve uočene nedostatke u duhovnom i u svjetovnom pogledu. Svaki redovnik, pa i samostanski starješina, dugovao mu je pokornost i poštovanje kao glavi Kongregacije. U manjim pitanjima smio je suditi sam, pri čemu su se nezadovoljnici smjeli obratiti sudu sindika. Neiskazivanje poštovanja predsjedniku Kongregacije kažnjavalo se lišavanjem aktivnog i pasivnog prava glasa.¹²⁵

Mnogo više pažnje nego 1709. posvećeno je osobnom usavršavanju i životu redovnika, osobito mladih. Svaki redovnik bio je dužan brinuti se o svom obrazovanju i čuvanju redovničke discipline. U svakom samostanu zahtijevalo se održavanje predavanja iz moralne teologije dvaput tjedno, a svaki redovnik morao je vršiti posebne duhovne vježbe jednom godišnje.¹²⁶ Čuvanje stege naglašeno je i pravilom da opat, ili u njegovu odsustvu prior, nije smio dopustiti

¹²² ...in cui non si risiede per non esser capace d'abitare; vidi bilješku br. 21.

¹²³ ...a cagione dell'aria poco salubre (*Diversa Notariae*, sv. 142, f. 60v).

¹²⁴ Usporedi bilj. 50.

¹²⁵ ...taluno mancando al rispetto dovuto al Padre Presidente sarà gravemente punito e privato della voce attiva e passiva (*Diversa Notariae*, sv. 142, f. 60v).

¹²⁶ In ogni monastero doveranno tenersi lezioni della Morale due volte alla settimana. Ogni monaco farà l'orazione mentale ogni mattina [...] e l'esercizio spirituale una volta all'anno (*Diversa Notariae*, sv. 142, f. 61r).

opskrbnicima da odlaze u Grad češće od dva ili tri puta mjesečno, osim u iznimnom slučaju, što je procjenjivao po vlastitom nahođenju i za to kasnije odgovarao pred sudom sindika.¹²⁷ Predsjednik Kongregacije bio je također odgovoran da novicijat bude na prikladnom mjestu, gdje je “dobar zrak”, a znanje novaka provjeravali su ne samo njihov učitelj nego i petorica starijih članova Kongregacije. Kandidatov uspjeh ocjenjivao se nakon tajnog glasanja i o tome je ovisilo hoće li, nakon barem jedne godine provedene u statusu novaka/iskušenika, postati punopravnim redovnikom.¹²⁸

Ako su te odredbe učvrstile položaj Kongregacije, uz stalnu brigu dubrovačkih vlasti i popustljivost Rima prema dospjelim obvezama koje se sve teže ispunjavalo, onda u njima vidimo temelj na kojem je Mljetska kongregacija opstala još nekoliko desetljeća, dočekavši ukidanje ne samo lokrumske opatije (koju nikad nisu uspjeli pripojiti) 1798.¹²⁹ nego i same Dubrovačke Republike: “Mljetska kongregacija održala se sve do 31. svibnja 1808. godine, kada su dekretom Napoleonova generala Marmonta bili dokinuti svi njezini samostani.”¹³⁰ Crkvena tradicija i u ovom je slučaju nadvladala svjetovnu.

Benediktinska pravila i izbori

Iako je veliki potres 1667. uglavnom pošteđio samostane Mljetske kongregacije, dubrovački su benediktinci desetljećima kasnije preživljavali najviše na tragu svoje stoljetne tradicije, oslanjajući se pritom na pomoć vlasti Republike i razumijevanje Sv. Stolice prilikom odgode plaćanja dospjelih dugova. Da bi nastavili igrati važnu ulogu u duhovnom životu grada kao katedralni propovjednici, teološki savjetnici Senata, sudionici svih službenih skupova i nositelji pojedinih visokih časti u dubrovačkoj Crkvi te pritom zaštitili svoje povlastice

¹²⁷ *...il padre abate, o in di lui assenza il padre priore alla ricerca de celerarii non dovrà conceder licenza alli medesimi di portarsi in città se non due o tre volte al mese, e ne' casi di necessità concederla al suo arbitrio (Diversa Notariae, sv. 142, f. 61r).*

¹²⁸ *...sarà incombenza del Padre Presidente fissar il noviziato in luogo di miglior aria [...] doveranno esser esaminati et approvati per voti segreti circo la letteratura e costumi dal congresso dei cinque graduati (Diversa Notariae, sv. 142, f. 60v-61r).*

¹²⁹ O zadnjim danima lokrumske opatije sažeto vidi: I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 125; za širi osvrt uz pregled dodatnih vrela i suvremene literature vidi: Relja Seferović, »Javne počasti i djela fra Luja Spagnolettija, nadbiskupa dubrovačkog 1792.-1799.« *Croatiana Christiana Periodica* 76 (2015): 121-124.

¹³⁰ I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 136.

pred nadbiskupima,¹³¹ morali su očuvati unutrašnje jedinstvo, izbjeći sukobe i eventualne skandale s kršenjem stege. Zato su početkom 18. stoljeća na sastanku generalnog kapitula Kongregacije donijeli novi pravilnik i prilagodili se postojećim okolnostima, s naglaskom na provedbi objektivnih i nepristranih izbora.

Svoj zakonodavni okvir temeljili su na Pravilu sv. Benedikta i na pravilnicima drugih kongregacija koji su bili odobreni papinskim bulama. Evidentne su sličnosti između pravilnika Mljetske kongregacije i statuta dubrovačkih bratovština, koji su se pak uvelike ugledali na praksu dubrovačkih vijeća. Svjetovni utjecaj ove vrste (ili barem međusobno prožimanje) bili su veći od duhovnih utjecaja. Zapisnici o radu franjevačkih kapitula iz 18. stoljeća¹³² govore da su se razmjerno rijetko bavili pitanjima izbora, a pritom su puno više od benediktinaca ovisili o intervencijama stranih klerika. Zbog nesuglasica u vlastitim redovima podliježali su sudu vizitatora Provincije koje su imenovali generalni učitelji Reda u Rimu. Tako je u travnju 1728. general Reda fra Matteo de Parete nakon konzultacija s povjerenstvom koje je formirao u generalatu Reda u Rimu, s pravnicima i čak s papom Benediktom XIII, opovrgao raniju presudu opunomoćenog vizitatora Dubrovačke provincije Sv. Frana fra Rafaelea de Sartiano protiv provincijala fra Serafina iz Dubrovnika i drugih franjevačkih uglednika iz dubrovačke Provincije, oslobodio ih kazne i novim provincijalom imenovao fra Vitala Andrijaševića,¹³³ bez provedbe odgovarajućih izbora. Četvrt stoljeća kasnije u novim pravilima za izbor gvardijana u samostanima Dubrovačke provincije Sv. Frana generalni učitelj Reda fra Raffaele de Lugagnano 9. prosinca 1752. dopustio je da se zbog premalog broja raspoloživih kandidata zanemare neki uvjeti, poput ranije obveznog mandata na mjestu vikara.¹³⁴ Prilikom ostavki pojedinih gvardijana u samostanima Dubrovačke provincije provincijalu se dopuštalo da odredi datum

¹³¹ Nadbiskupi su također razmišljali kako povećati opseg vrijednih nekretnina u vlasništvu Nadbiskupskog stola/mense na štetu benediktinskih posjeda (I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 135). U tom svjetlu također treba promatrati intervenciju opata Bernarda Sorgia protiv nadbiskupa Scottija, strahujući da formalno kršenje protokola i prava Mljetske kongregacije ne bi predstavljalo korak prema njezinom konačnom ukidanju.

¹³² *Decreta et Acta in capitulis et congregationibus fratrum minorum Provinciae Ragusinae ab anno 1708 usque ad annum 1795*, rukopis br. 3022, Knjižnica samostana Male braće u Dubrovniku.

¹³³ *Decreta et Acta in capitulis et congregationibus fratrum minorum Provinciae Ragusinae*, f. 59r-60r.

¹³⁴ Ovo je formalno prihvaćeno na sjednici kapitula Dubrovačke provincije Sv. Frana, održanoj 6. svibnja 1753. (*Decreta et Acta in capitulis et congregationibus fratrum minorum Provinciae Ragusinae*, f. 136r-v) i u istom obliku potvrđeno na sjednici kapitula 26. svibnja 1768. godine. (*Decreta et Acta in capitulis et congregationibus fratrum minorum Provinciae Ragusinae*, f. 190r).

održavanja izbora ili čak da osobno izabere njihova nasljednika,¹³⁵ dok su pred sam kraj 18. stoljeća, u razdoblju od 1789. do 1793, potvrđena važeća pravila o izboru provincijala, četvorice definitora, kustoda i gvardijana pojedinih samostana.¹³⁶

Slično se može reći o Dubrovačkoj kongregaciji sv. Dominika, u kojoj su tijekom 18. stoljeća generalni učitelji Reda na učestale molbe vlasti Dubrovačke Republike imenovali svoje povjerenike u vidu raznih vizitatora ili komesara Provincije, koji su zatim kao vikari (upravitelji) Provincije donosili sve važne odluke putem svojih ukaza, unatoč otporu domaćih redovnika.¹³⁷ Ova situacija međusobnog nepovjerenja završila je nizom incidenata u kojima su stradali i jedni i drugi. Dok su strani vizitatori u pravilu već nakon nekoliko mjeseci boravka u Dubrovačkoj kongregaciji sv. Dominika tražili od uprave Reda povratak u Italiju “radi obnove narušenog zdravlja” (kako se izrazio otac Cicarelli u pismu generalnom učitelju Reda 1715, dok je njegov subrat Carlo Filippo Bollati 1762. čak pretrpio živčani slom),¹³⁸ mladim domaćim redovnicima toliko je popustila stega da su u jednom trenutku vlasti Dubrovačke Republike čak protjerale šestoricu najgorih na teritorij Papinske Države u Anconu, izlažući se zbog tog postupka papinoj nemilosti.¹³⁹ U usporedbi s tim događajima zaista gubi na važnosti incident koji je uznemirio Mljetsku kongregaciju benediktinskog reda, izazvan kažnjavanjem Ignacija Giorgija u Sv. Jakovu 1711. kućnim pritvorom zbog otpora vlastima Republike, koje su ga zajedno sa subratom Romualdom Bašićem nakratko optužile kao “smutljivce koji remete javni mir”, i to najviše zato što nisu podržali stajališta Senata u tadašnjem sukobu s nadbiskupom Andreom de Robertisom.¹⁴⁰

Bez neposrednog pritiska stranih klerika, članovi Mljetske kongregacije mogli su slobodnije donositi svoje odluke i rješavati unutarnja pitanja, iako su jako

¹³⁵ *Decreta et Acta in capitulis et congregationibus fratrum minorum Provinciae Ragusinae*, f. 136v.

¹³⁶ *Decreta et Acta in capitulis et congregationibus fratrum minorum Provinciae Ragusinae*, f. 252r-v, f. 261v, f. 272r.

¹³⁷ R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 203-205.

¹³⁸ R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 206-207.

¹³⁹ R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 211-215. Kriza je ipak prevladana zahvaljujući diplomatskom umijeću Benedikta Staya, koji je kao agent Republike pri Sv. Stolicu u audijencijama kod Pija VI. u dugim mjesecima 1783. postigao imenovanje domaćeg vikara, fra Arkandela Kalića, na čelo Dubrovačke provincije sv. Dominika, dok su neobuzdani mladići u kasnijim godinama postali ozbiljni i predani dominikanci.

¹⁴⁰ R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 30. Za ovaj postupak vlasti Republike tražile su formalno i privolu predsjednika Mljetske kongregacije, opata Bernarda Sorga, koji se u tom trenutku nalazio u Rimu (*Lettere di Ponente*, sv. 45, f. 58v-59r).

ovisili o razumijevanju Senata Republike i njegovim promjenjivim stajalištima o gašenju ili očuvanju Kongregacije. Ocjena da su redovnici bili tako malobrojni jer su “dubrovački [benediktinski] samostani teško otvarali vrata pučanima, neplemićima”¹⁴¹ osporava se činjenicom da su u promatranom razdoblju s kraja 17. i tijekom prve polovice 18. stoljeća samo predsjednici Kongregacije, ljudi poput Alfonsa Bazilija Ghetaldija, Bernarda Sorga, kasnije i Ignacija Giorgija, bili vlastela (pa je i to prestižno mjesto kasnije prešlo u ruke pučana), dok su svi ostali ugledni članovi Kongregacije bili dubrovački pučani. Osim toga, uz iznimku tradicionalno brojnih franjevac, ostali crkveni redovi na području Dubrovačke Republike također u to vrijeme nisu imali puno više članova: na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće bilo je dvadesetak dominikanaca, a Kolegij Družbe Isusove tijekom cijelog 18. stoljeća imao je ujednačeno desetak članova.¹⁴² Svi su se zapravo borili za opstanak, pri čemu je borba benediktinaca bila najviše introvertna, s ciljem jačanja zajednice u tradicionalnom, pravnom okviru.

Na temelju poredbenih istraživanja prošlosti brojnih kongregacija ocijenjeno je da su tijekom duge povijesti benediktinskog reda slobodni izbori bili više iznimka nego pravilo. Starješine opatija i priorata češće su postavljali njihovi pretpostavljeni (i to ne samo iz duhovnih nego i iz svjetovnih krugova, poput pojedinih velikaša ili gradova koji su materijalno pomogli osnutak opatija), nego što su ih birali redovnici, unatoč protivljenju samog osnivača reda, što je uneseno i u njegovo Pravilo.¹⁴³ Izbori su nerijetko bili prožeti nasiljem i pritiscima, pri čemu se često uopće nije vodilo računa o odlukama kapitula.¹⁴⁴ Ako je u takvim okolnostima kod dubrovačkih benediktinaca okupljenih u Mljetskoj kongregaciji postojala svijest da se baš potanko razrađenim pravilima o provedbi izbora (ma koliko malobrojni bili kandidati za pojedine funkcije) mogu očuvati i dostojanstvo i opstojnost Kongregacije, postaje jasno zašto su izradili novi pravilnik Kongregacije 1709. godine, koji je uz dopune iz 1741. formalno utro put Kongregaciji bez ozbiljnijih potresa do ulaska u novo stoljeće.

¹⁴¹ I. Ostojić, »Benediktinci i benediktinski samostani«: 136.

¹⁴² R. Seferović, »Crkva iza Dvora«: 202. Treba dodati da je u Kolegiju postojala izrazita fluktuacija, pa su se redovnici obično mijenjali svake tri godine, održavajući čvrste veze s isusovačkim kolegijima u Italiji, osobito u Rimu.

¹⁴³ Terrence G. Kardong, *Benedict Backwards: Reading the Rule in the Twenty-First Century*. Collegeville: Liturgical Press, 2017: 29.

¹⁴⁴ Na konkretnom primjeru izbora za opatice u benediktinskim opatijama u drugoj polovici 15. stoljeća u Parmi ovaj zaključak izvodi Letizia Arcangeli, »The election of the abbess: political reasons of monastic discipline in Renaissance Parma.«, u: *Cultures of Voting in Pre-modern Europe*, ur. Serena Ferente, Lovro Kunčević i Miles Pattenden. London i New York: Routledge, 2018: 208, iako bi se opravdano mogao primijeniti i na mnoštvo opatija i kongregacija u raznim zemljama, a ima sličnosti i s dubrovačkim slučajem.

DUBROVNIK BENEDICTINES IN THE EARLY EIGHTEENTH CENTURY AND A NEW CONSTITUTION OF THE CONGREGATION OF MLJET

RELJA SEFEROVIĆ

Summary

The Great Earthquake of 1667 had little effect on the Mljet Congregation of the Benedictine order, apart from the fact that the priory on the island of St Andrew was abandoned. Ragusan Benedictines continued to act as cathedral preachers, theological advisers of the Republic government in the relations with the Church, participated traditionally in the solemn processions and assumed certain high positions in the Dubrovnik Archbishopric, while the convent of St James as the seat of the Congregation played an important role in the ceremony of the reception of new archbishops. However, modest number of members, which hardly ever exceeded ten to twelve, and the poverty caused by poor estate management and tax obligation to the Holy See made the Congregation increasingly dependent on the authorities of the Dubrovnik Republic.

While Ragusan archbishops and the Holy See were considering the abolishment of the Congregation of Mljet, in April 1709 a general chapter of the Congregation was summoned in the convent of St James when a new Constitution of the Congregation of Mljet (*Costituzioni della Congregazione Melitense*) was accepted. Approved by the Congregation president, Abbot Bernard Sorgo, this document was grounded on the Rule of St Benedict and the rules of other congregations previously confirmed by the papal bulls. Most attention has been devoted to the organisation of the election within the Congregation, while the Constitution was to remain effective until the eventual merging of the Mljet Congregation with that of St Justine in Padua, i.e. with the Monte Cassino Congregation. However, in 1741, upon the prompting of Ragusan government and by consent

of the Holy See, special regulations were accepted (*Regolamenti per la Congregazione Melitense nello stato della Repubblica di Ragusa*), designed to simplify electoral procedure, limit the responsibility of president, and regulate other important issues, such as education of novices and everyday monastic life.

Most evident are the formal similarities between this Constitution of the Mljet Congregation and the statutes of the Ragusan confraternities, largely modelled after the practice of Ragusan councils. By drawing up the 1709 Constitution and its amendments in 1741, Mljet Congregation thus acquired its final legal framework effective until termination in 1808, after the abolishment of the Republic of Dubrovnik.